

# אגעד אנק

## על פרשת השבוע

פרשת ויצא תשפ"ב

אין לקרוא בזמן התפילה וקריה"ת. © כל הזכויות שמורות למו"ל.

בס"ד, בכל ענייני הגיליון ניתן לפנות לדוא"ל: [g.agedank@gmail.com](mailto:g.agedank@gmail.com)

ויצא יעקב מבאר שבע וילך חרנה (כח, י)

במדרש תנחומא: "זה שאמר הכתוב כי מלאכיו יצוה לך לשמרך בכל דרכיך". ביאר בספר "תמימי דרך", שהנה יכול היה לומר "ויצא יעקב מבאר שבע לחרן", ואם היה כתוב כן, יוצא שהאותיות 'ו' ה' ה' י' מיותרים: "וילך חרנה", ובספרים הקדושים מובא שהשם יוה"ך זה המלאך הממונה על קפיצת הדרך, ושם זה יוצא מהפסוק "כי מלאכיו יצוה לך", ובזה מובן המדרש, שהיה קשה למדרש על ייתור האותיות הני"ל, ומתרץ שהכתוב רימז על המלאך שממונה על הדרך שנתלווה איליו, וכפי שיוצא מהפסוק כי מלאכיו וכו'.

בספה"ק אוהב ישראל הביא לבאר בזה כך: (ליקוטים, פר' ברכה) "במדרש הנפטר מחבירו אל יפטר אלא מתוך דבר הלכה. ומאי הלכה יחיד ורבים הלכה כרבים. עכ"ל המדרש. פי' כי שם של שמירת הדרך הוא יוה"ך היוצא מן ס"ת מפסוק (תהלים צא, יא) כי מלאכיו יצוה לך, והם ר"ת של יחיד ו"רבים הלכה כ"רבים שהוא ג"כ שם זה.

בספר "חקל תפוחין", מביא בשם הרה"ק מהרי"ד מבעלזא זיע"א, שסיפר, שפעם נסע הרה"ק החוזה מלובלין עם כמה מחסידיו, והיה זה ביום שישי, וכבר נתאחרה השעה, פנו החסידים אל רבם ואמרו, שבדורות הקודמים, במצב כזה היו הצדיקים עושים קפיצת הדרך, נענה החוזה מלובלין ואמר "יא ווער כען היינט" (כן, מי יכול היום), ולפתע ראו שהגיעו למחוז חפצם מוקדם בהרבה מהמצופה, ולאחמ"כ אמרו שבדבריו "יא ווער כען היינט" כיון החוזה מלובלין את השם הנזכר, יוה"ך" שמסוגל לקפיצת הדרך. (צינוני תורה)

והנה מלאכי אלקים עולים ויורדים בו (כח, יב)

פרשה רשי"ז "עלים ויורדים - עולים תחילה ואחר כך יורדים, מלאכים שליווהו בארץ אין יוצאים חוצה לארץ ועלו לרקיע, וירדו מלאכי חוץ לארץ ללוותו".

לכאורה יוקשה, הלא מעשה זה, שחלם את החלום על המלאכים העולים ויורדים, התרחש בעת שהיה בהר המוריה, שאינו גבול ארץ ישראל ומדוע התחלפו שם המלאכים?

כך הקשה ה'באר יוסף', ואמר על כך 'חאפ' נפלא, מתיקות התורה:

על הפסוק: "הארץ אשר אתה שוכב עליה", דרשו חז"ל "מלמד שקפלה הקב"ה לכל ארץ ישראל והניחה תחת יעקב אבינו". נמצא שכעת היה יעקב בסוף גבול ארץ ישראל, ומן המקום שהוא כעת משם ואילך הוא חוץ לארץ, ממילא הוצרכו מלאכי ארץ ישראל להתחלף עם מלאכי חוץ לארץ, מלאכי ארץ ישראל עלו לרקיע, ומלאכי חוץ לארץ ירדו ללוותו לחוץ לארץ. (יחי ראובן)

והנה סלם מוצב ארצה (כח, יא)

ראיתי דיבור יקר בספר 'בן גרני' לבנו של בעל הגורן דוד', אדם גדול מאד, על המחזה של יעקב שראה סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה, ודרך הסולם שהוא עומד באלכסון ולא ביושר. ופנימיות הענין, כי באותה שעה היה יעקב במצב של מאד, אברהם ויצחק היו עשירים מופלגים, ונתנו לו כל טוב כדי לישא אשה ולהקים בית יהודי, ובא אליפו וגנב ממנו הכל, וכמ"ש במדרש שאמר 'עזרי מעם ה' עושה שמים וארץ'. ודרך האדם כשהכל הולך לו כסדר, הוא הולך בדרך ישר, כשהולכים בדרך ישרה אין צריך לבדוק היכן הוא הולך, ויכול להתבונן בדברי תורה בלי להתרכז במהלך הדרך הישרה. וכלשון חז"ל 'אין דרכם של בני אדם להתבונן בדרכים'. אך כשעולים על סולם, אם יענין ברעק"א עמוק בעלייתו על הסולם, ה' ירחם לאן יגיע.

כשיש לאדם עושר וכבוד ומנוחה, אינו מתבונן בדרכו, כמי שהולך בדרך הישר ולא על הסולם. ואינו צריך להרים עיניו להשי"ת לבקש רחמים. ומצאנו שאמר רשב"י לתלמידיו שלכן לא ירד המן במנה גדולה אחת בשנה, רק מדי יום ביומו, שמי שיש לו ארבעה וחמשה בנים, מתבונן מה יהיה מחר, ותלה עיניו לחסדי ה', לכן זכו להיות דור דעה בדביקות בהשי"ת.

יעקב אבינו לאחר שבא אליפו ולקח הכל, רצה הקב"ה להסביר לו את החיים שלו, לכן ראה סולם בחלמו, שהצדיקים אין להם דרך ישרה בלי מכשולות, אלא כסולם העומד באלכסון שצריך להתחזק בכל עת בשני ידיו שלא ליפול,

כדי שיתלה עיניו תמיד להשי"ת. אלו הם החיים הטובים האמתיים. שאע"פ שהוא מוצב ארצה, ראשו מגיע השמימה. ובפרשת וישב ביקש לרדת מהסולם, ביקש יעקב לישב בשלוה, נתן לו הקב"ה סולם עד סוף ימיו, קפץ עליו רוגזו של יוסף. כי יעקב אבינו עושה לנו הכנה לשנות הגלות, חיים של סולם העומד באלכסון, לא שלות ולא שקטתי ולא נחתי ויבא רוגז. רק בסוף נאמר 'יחי יעקב', לפני כן היה לו חיים של סולם מסוכן, וזה מהות החלום שהראו לו בתחילת הדרך, שבכל פסיעה צריך להרים את העיניים להתפלל להשי"ת.

וכמו שאמר הג"מ רבי זליג ראובן בנגיס זצ"ל על ה'סולם' של רבי פנחס בן יאיר, תורה מביאה לידי זהירות, זהירות לזריזות וזריזות לנקיות, עד שבאים לרוה"ק ותחית המתים. וצ"ע היכן היא עבודת התפילה בסולם הזה? ואמר ששני צדדי הסולם הם עבודת התפילה, אי אפשר לעלות שליבה אחת בסולם בלי תפילות ובקשות. כל שלב ושלב צריך להשקותו בתפילה, נשא לבבנו אל כפים.

ובספה"ק אך פרי תבואה כתב הרה"ק רבי הערשל'ע ליסקער זי"ע שיעקב אבינו עלה למדרגה גבוהה משאר האבה"ק, בחירי האבות, ונדר ואמר שאם יתן לו השי"ת לחם לאכול ובגד ללבוש, ויהיה ה' לי לאלקים. והאלשי"ך הק' פירש מה מקום לבקש על לחם ובגד, כי התפלל על הגאולה העתידה שאז אין מלאכות הפת ע"י החיטים וכו', עתיד הקב"ה להוציא כלי מילת וגלוסקאות מוכנים לאכילה בלי חרישה וטחינה וכו', כך יהיה בבית השלישי שנקרא 'בית אלקי יעקב'. ורבי הערשל'ע מבאר שביקש יעקב 'לחם לאכול', כלומר מדת הלחם שתתן לי יהיה רק לסעודה הקרובה בלבד, שלא יהיה לי מוכן בבית לכמה ימים שבועות וחדשים, וכן בגדים ללבוש עכשיו. ולא כסף לצבור בתכניות חסכון, תמיד תתן לי בהשגחה פרטית כפי צרכי, שאצטרך להרים אליך את עיני תמיד בכל יום ובכל עת ובכל שעה.

(הגרמ"י רייזמן ה' ויצא ע"ט)

ונתן לי לחם לאכול ובגד ללבוש (כח, כ)

יעקב אבינו מסתפק במועט, אין הוא מבקש מותרות, רק לחם לאכול ובגד ללבוש. הסבא מקלם זצ"ל שואל, הרי הרמב"ם אומר שמה שאדם מוכרח ואינו יכול להסתדר בלי זה, מובטח לו שהקב"ה יתן לו, אי"כ הרי יעקב בטוח שאת המעט שהוא צריך בשביל לחיות את נפשו, יקבל מהקב"ה, אי"כ מה היתה בקשתו "ונתן לי לחם לאכול ובגד ללבוש".

והתירוץ, יעקב אבינו שעוזב את ביתו של יצחק, בית המלא קדושה וטהרה, והולך לבבן הרמאי העובד ע"ז, מפחד הוא שמא הקירבה עם לבן תשפיע עליו לרעה, ומבקש הוא מהקב"ה שאף בזמן שהוא יחזור מלבן: "ונתן לי לחם לאכול ובגד ללבוש". פירוש: שאני ירגיש שלא אני נותן לעצמי את הלחם ואת הבגד, ולא כוחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה, אלא שארגיש שהכל נותן לי הקב"ה. וזה ביקש יעקב אבינו, שהוא ישאר באותה מדרגה שהוא נמצא עכשיו ולא ישפיעו עליו מעשיו הרעים של לבן. כי האיש שיש בו הרבה אמונה מרגיש שלא הלחם ולא הבגד הם שלו, אלא הכל נותן לו הקב"ה, ובשעה שהאדם יתבונן בזה, יראה בצורה אחרת הברכה שמברך על הלחם והברכה שמברך מלביש ערומים. (דברי מוסר)

ויפגע במקום וילן שם כי בא השמש ויקח מאבני המקום וישם מראשתו וישכב במקום ההוא: (כח, יא):

וברשי"י: וישם מראשותיו - עשאן כמין מרזב סביב לראשו שירא מפני חיות רעות התחילו מריבות זו עם זו זאת אומרת עלי יניח צדיק את ראשו וזאת אומרת עלי יניח מיד עשאן הקב"ה אבן אחת וזהו שנא' ויקח את האבן אשר שם מראשותיו:

יש להבין בדברי רשי"י: א- אם הניח את האבנים סביב לראשו, מה יש להם לריב "עלי יניח צדיק ראשו"? הרי לא שם כרית אלא גדר! ב - ממתי שמענו כן שאבנים יכולים לריב? [בוודאי שדברי חז"ל אמת לאמיתה אף שלא שמענו כן זולתם, אמנם אפשר לבאר בדרך נוסף, כדלהלן] ג - מה עניין של "מריבה" יש כאן? הרי דבר זה תלוי ביעקב היכן שיחליט שם יניח את ראשו, מילא אם היה אומר שהאבנים היו במתח רב מי יזכה - מילא, אבל 'מריבה' מהיכי תיתי?

הנה במהרש"א (חולין צא) עמד על השאלה הראשונה (וכן ברא"מ עיי"ש) וכתב: עלי יניח צדיק ראשו כו'. בב"ר מפורש שעשאן כמין מרוב כו' כפרש"י בחומש והוא שהניח מלמטה אבן אחד להניח ראשו עליו וסביב אותו האבן הניח הרבה אבנים בגובה מג' צדדים עד שנעשו ג' דפנות כמין מרוב שיש דף א' מלמטה וג' דפנות מצדדין התחילו כל אבנים מריבות עם אותו אבן שהניח מלמטה כל א' אומרת עלי יניח צדיק את ראשו עד וכלן נבלעים באבן א' ר"ל שכולן נבלעו באותה אבן אחת שלמטה כדי שיניח ראשו על כלן ודברי הרא"ם בזה אינם מבוררים ואין להאריך:

הונח לנו השאלה הראשונה לפי דברי המהרש"א, אך שאר התמיהות נראה ליישב עפ"י דברי המהרש"א וכדלהלן:

הגמרא מביאה (במגילה כו וכן בזבחים נג וביומא יב) המחלוקת אם ירושלים נתחלקה לשבטים:

במאי קמפילגי תנא קמא סבר לא נתחלקה ירושלים לשבטים ורבי יהודה סבר נתחלקה ירושלים לשבטים ובפלוגתא דהני תנאי דתנאי מה היה בחלקו של יהודה הר הבית הלשכות והעזרות ומה היה בחלקו של בנימין אולם והיכל ובית קדשי הקדשים ורצועה היתה יוצאת מחלקו של יהודה ונכנסת בחלקו של בנימין ובה מוזב בניו והיה בנימין הצדיק מצטער עליה בכל יום לבולעה שנאמר חופף עליו כל היום לפיכך זכה בנימין ונעשה אושפיזין לשכינה והאי תנא סבר לא נתחלקה ירושלים לשבטים.

רואים מדברי הגמרא שבעבור השתוקקותו הרבה של בנימין בשבילה זכה להשראת השכינה בחלקו. וכן כתבו המפרשים שם. אבל לפי המ"ד שירושלים לא נתחלקה לשבטים, היכן מצאנו את השתוקקותם להשראת השכינה בשבילה זכו לכך?

אפשר לומר שזה היה כאן העניין עם האבנים, על פי דברי המדרש רבה שמביא כמה שיטות כמה אבנים שם מראשותיו ואחת השיטות שהיו 12 אבנים כנגד שניים עשר שבטי י-ה.

והנה לפי דברי המהרש"א לקח אבן אחת למתחת ראשו ושאר האבנים היו מסביב, וכאן היה הויכוח בין השבטים שבא ראובן ואמר האבן אשר יעקב יניח ראשו עליה היא המכוונת נגד שבט ראובן ושאר השבטים אבנם מונח סביב, בא שמעון והתחיל מריב איתו שהאבן מתחת ראש יעקב היא כנגד שבט שמעון וכו', כך כל שבט ושבט טען "עלי יניח צדיק ראשו", דהיינו שהאבן שיעקב מניח ראשו עליה היא המכוונת לשבטו. ובזה הרווח לנו שלא היה צורך שהאבנים יזוזו מכאן להתם ואף לא יפתחו את פיהם אחד לשני.

מה עשה הקב"ה? כיוון שראה השתוקקותם של כל השבטים לזכות להשראת השכינה, עשאן לאבן אחת ואמר שכולם יזכו בכך, ולכך לא נתחלקה ירושלים לשבטים שכן מכולם זכו, וזהו אמרו "האבן אשר שמת מצביה יהיה בית אלוקים" דהיינו שכמו האבן האחת המכוונת נגד כל השבטים כך בית האלוהים בחלקת כל השבטים.

(ציוני תורה)

{ד} ויאמר להם יעקב אחי מאין אתם ויאמרו מחרן אנחנו: {ה} ויאמר להם הידעתם את לבן בן נחור ויאמרו ידענו: {ו} ויאמר להם השלום לו ויאמרו שלום והנה רחל בתו באה עם הצאן: {ז} ויאמר הן עוד היום גדול לא עת האסף המקנה השקו הצאן ולכו רעו ...

יעקב אבינו מתחיל להוכיח אותם...

אומר רש"י - הן עוד היום גדול. לפי שראה אותם רובצים, כסבור שרוצים לאסוף המקנה הביתה ולא ירעו עוד, אמר להם הן עוד היום גדול, כלומר אם שכירים אתם לא שלמתם פעלת היום, ואם הבהמות שלכם אף על פי כן לא עת האסף המקנה וגו'

בעברית צחה, בשפה שלנו היום, זה נקרא פרוזיטים.

שאל הרב מפוניבז' צ"ל - תארו לעצמכם, לו היה מגיע אדם, לתחנת מוניות בת"א, ורואה את הנהגים משחקים שש-בש... אומר להם "רבותי, אם המוניות שלכם, פרוזיטים, לכו לעבוד! ואם אתם שכירי יום, גנבים! ..."

האם האדם שהעיר לנהגי מוניות, היה יוצא בשלום?

הם עונים ליעקב ומסבירים לו... לא...תשמע...

הנהגי מוניות גם היו מסבירים לו ככה?

היו אומרים לו "אדוני, יש לך עשר שניות לעוף מכאן, אחרת השולחן והשש-בש עליך" ☺

אמר הרב מפוניבז' צ"ל - למדנו מכאן כלל. אם אתה רוצה להוכיח בן-אדם, בדברים הכי קשים שאתה רוצה, אתה יכל להכניס לו את זה בקלות, תמורת מילה אחת בלבד אחי מאין אתם...

בשפה שלנו היום - 'אחתי! ☺

אתה רוצה להוכיח נהג מונית, תן לו מילה אחת... אחרי זה אתה יכל להכניס מה שאתה רוצה!

ויספר ללבן את כל הדברים האלה (כט, יג)

כתב רש"י, "ויספר ללבן - שלא בא אלא מתוך אונס אחיו ונטלו ממנו ממנו". ולעיל (פסוק יא) הביא רש"י "ד"א לפי שבא בידים ריקניות אמר

אליעזר עבד אבי אבא היו בידיו נזמים וצמידים ומגדנות ואני אין בידי כלום. לפי שדרך אליפו בן עשו במצות אביו אחריו להורגו והשיגו ולפי שגדל אליפו בחיקו של יצחק משך ידו א"ל מה אעשה לציזוי של אבא אמר לו יעקב טול מה שבידי והעני חשוב כמת".

הגרמ"מ שולזינגר צ"ל סיפר ששאל פעם את הסטייפלער, איזה מעלות צריך לחפש כשרוצים לבחור חתן, אמר לו הסטייפלער שכשבוחרים חתן, לא צריך לבדוק עילוי גדול, רק צריך לבדוק שלשה דברים, שיהיה לו מידות טובות, שיהיה מתמיד, ושיהיה לו שכל הישר. אבל לא צריך להיות גאון. וסימנך "משה" מידות, שכל ישר והתמדה, אמר הגרמ"מ שאלתי את הסטייפלער, אם יש לו שכל הישר, והוא גם מתמיד, למה צריך שיהיה לו מידות טובות? הרי התורה מעדנת את האדם! ע"י תורה האדם מקבל מידות טובות. ענה לו הסטייפלער, אכן התורה מעדנת את האדם, אבל זה לא מספיק, אם האדם לא מתייגע לשנות את המידות ולשפרן, התורה לבד, זה לא מספיק. והביא לו ראייה מהפירשה שלנו, אליפו למד אצל זקינו יצחק, ומה למד אצלו? "לא תרצח". וכי את הלאו של "לא תגזול" ו"לא תגנוב" הוא לא למד אצלו? הוא למד שאסור להיות רוצח, ושוודד מותר כן להיות?

מה התירוץ? אם הוא לא היה לומד תורה הוא היה רוצח, אבל היות שלמד תורה, והתורה מעדנת את האדם, אז זה הועיל לו להוריד אותו מדרגת "רוצח" לדרגת "שוודד". אמר לו הסטייפלער, וודאי שהתורה עוזרת, שבלי התורה הוא היה רוצח ואילו עם התורה הוא סתם "חיה רעה". אם לא עובדים על המידות, זה לא מספיק.

אמר לו הסטייפלער, בחור שלומד טוב, ההוכחה היחידה היא שעם ה"סטנדר" יש לו "שלום בית" טוב, ואתה יודע למה? כי ה"סטנדר" אף פעם לא ביקש לו להוריד את הפח... הסטנדר אף פעם לא ביקש לו לקום אל התינוק באמצע הלילה... אם לא עובדים על המידות, יכולים ללמוד ולהיות מושחת. זה מה שלומדים מאליו, שעל המידות צריך לעבוד.

(הרב אליהו דיסקין)

ויאמר לבן ליעקב הכי אחי אתה ועבדתני חנם (כט, טו)

הגמרא במסכת חולין (קכו, א) אומרת: אמר רב גידל אמר רב: נרשאה נשקיך [אם אדם מהעיר 'רש' נשק אותך] מני ככיך [ספור את שניך לבדוק שלא גנב לך איזה שון], נהר פקודאה לוייך [אם אדם מהעיר 'נהר פקוד' מתלווה אליך] מגלימא שפירא דחאי עלך [זה בגלל שהוא חומד את בגדיך ורוצה לגנוב לך אותם], פומבדימא לוייך [אדם מ'פומבדימא' מתלווה אליך] אשני אושפיזין [תשנה את אכסנייתך, שכן הוא זומם לפרוץ אליך].

זה מה שאומר הפסוק "ויספר ללבן את כל הדברים האלה" שיעקב סיפר לו שגנב מעשיו את הברכות ולכן גנב לו אליפו את הכל. כששמע לבן שיעקב גם הוא יודע לגנוב, נענה ואמר "הכי אחי אתה" אם כך הרי אנחנו ממש אחים... והוסיף ואמר ליעקב בלשון תמיהה הכי אחי אתה - הרי אתה גנב כמוני - ועבדתני חנם? - בטח עוד תגנוב אותי באיזה הזדמנות, כמו שהגמ' מספרת בחולין שודאי יש לגנב כוונות נסתרות איך לרמות ולגנוב, אם כן, "הגידה לי מה משכורתך" בא נסכם מראש כמה אני נותן לך ואל תגנוב אותי...

(ע"פ חתם סופר עה"ת ותורת משה)

ויהיו בעיניו כימים אחדים

כתב האלשי"ך הקדוש שידע יעקב את המדרגות של רחל, שנאמר ויאבה יעקב את רחל, אך מתוך המסירות נפש שעשתה שלא לבייש את אחותה, נכפלה אהבתו שנאמר 'ויאהב יעקב את רחל מלאה' היינו ממה שעשתה ללאה. ויעקב אבינו עבד ז' שנים, מה ראשונות באמונה אף אחרונות באמונה. וצ"ע מדוע היה צריך יעקב לעבוד עוד שנים באמונה, והרי הוא יודע לרמות את לבן כשהיה צריך, כמו לאחר שרימה אותו לבן עם הכבשים, ויסר ביום ההוא את העקודים וכו' עשה יעקב תחבולה במקלות בשקות המים, לקיים עם עקש תתפל, וא"כ מדוע עבד אחרונות באמונה? ותי' רש"ק והאלשי"ך הק' שהמחיר של רחל הוכפלה לז"ד שנה, כיון שנתגלו מדותיה הטובים הבין ששבע שנים לא מספיק לאשה כזאת, אפי"י ד שנה לא מספיק. וזה שכתוב 'ויהיו בעיניו כימים אחדים', כי כשאדם משלם מחיר זול על דבר יקר, הוא מרגיש שלא נתן כלום. נמצא שיעקב חשב שאם היה לבן יודע מעלותיה של רחל, היה מבקש שיעבוד שבעים שנה, כשראה יעקב את המדות הטובות, הלך לעבוד בשמחה עוד ז' שנים.

וזהו המשך הפסוקים כיון שאבה יעקב את רחל מלאה, ממה שמסרה הסימנים ללאה במסירות נפש, ויעבוד עוד ז' שנים ויהיו בעיניו כימים אחדים, כי ידע שהיא יקרה יותר ויותר.

מפרשי הפשט הקשו מהו כימים אחדים, הרי דבר שאדם מצפה לו וזה מתאחר לבא, זה נראה לו הרבה שנים ולא כימים אחדים? ותי' רש"ק שכשאדם אוהב את עצמו זה נראה לו הרבה זמן, כשהוא אוהב את הדבר, זה כימים אחדים, וזה שדיבר יעקב בלשון כזה הבה את אשתי, כי היה זה כחפץ של מצוה, כספר תורה, כמו שאדם מכין לכתוב ספר תורה, ולוקח הרבה שנים להכין הקלף והדיו והכתיבה, כל זה כימים אחדים באהבתו אותה, אותה דייקא ולא את עצמו, משא"כ כשאוהב את תאוות גופו ופיצתו, אפי"י רבע שעה נדמה לו כימי מתושלח.

(הגרמ"י רייזמן) נשאלת השאלה: אם בין כה וכה יש כאן נס של מועט המחזיק את המרובה –

לשם מה צריכים בכלל תבה?! והתשובה היא: אתה תעשה את מה שאתה יכול, עשה תבה – ואת השאר תשאיר לקב"ה!

העשיה שלך היא התנאי לתוצאה. וזה למעשה פסוק מפורש בספר קהלת (ט, י): "כל אשר תמצא ידך לעשות בכחך עשה" – כל מה שאתה יכול לעשות – תנצל את המקסימום ממה שאתה יכול לעשות...!

אז עצם החובה להשתדל, לא לחבוק ידיים, היא הרי ידועה. אלו הם דברי הספרי על הפסוק (דברים טו, יח): "וברכך ה' אלקיך" – "יכול יהא יושב ובטל? – תלמוד לומר: 'בכל אשר תעשה'". ברכת שמים היא זו שתועיל. מתי? – אחרי שאתה עושה!

השאלה היא: מהי חובת ההשתדלות? יאמר האדם: אני אעשה את המינימום, והקב"ה ישלח את הברכה... – זה לא יעזור – לא מלאת את חובתך!

אומרת הגמרא (ברכות לב ע"ב): 'ארבעה דברים צריכים חיזוק [שיתחזק בהם אם תמיד [בכמות] בכל כוחו [ובאיכות] – רש"י], ואלה הם: תורה ומעשים טובים, תפלה, ודרך ארץ'. ופרש רש"י: "דרך ארץ – אם אומן הוא – לאומנותו. אם סוחר הוא – לסחורתו, אם איש מלחמה הוא – למלחמתו".

וכתב היעב"ץ, כי הגמרא מונה את ארבעת הדברים הללו, משום שארבעתם רצויים לפני הקב"ה – הקב"ה רוצה שהאדם ילמד, שיעשה מצוות, שיתפלל, ושירויח במסחרו [אם אין קמח אין תורה]. כיון שכך, היינו עלולים לחשוב שאם הדברים האלה רצויים לפני הקב"ה, הרי שמספיקה השתדלות קטנה, והקב"ה ישלח בזה ברכה... על כן משמיעים לנו חז"ל, שגם דברים אלו רוצה הקב"ה שתעשה את כל מה שאתה יכול! בלי שתמצה את היכולות שלך, קשה יהיה לך לצפות לעזרת שמים.

נחזור למדרש שעמו פתחנו: יעקב אבינו רוצה ללכת להשיג שידוך, וכשהוא מסתכל על "ההורים", מה הורה לו אברהם אבינו בשידוך של יצחק? – שאם אתה יכול לשלוח עשרה גמלים מלאים כל טוב, תשלח עשרה גמלים! ואם אתה חשוב שאם תתן לו שטר מתנה על כל נכסיו זה מה שיועיל – אז תתן לו שטר כזה! 'רואים שצריך למצות את ההשתדלות, ולי אין כלום', אמר יעקב, 'אפילו לא נום אחד או צמיד אחד'.

זו ההתחלה של המדרש. ומה ההמשך של המדרש? ההמשך של המדרש נפלא כל כך: אם ההשתדלות היתה זו שמניבה את התוצאות, אז כשאין השתדלות – מרידים ידיים...

אמר יעקב אבינו: 'מה, אני מאבד את בטחוני מבוראי?! – איני מאבד בטחוני מבוראי! אלא עזרי מעם ה' עושה שמים וארץ!'

מה הוא אמר כאן? – הוא גילה יסוד נוסף: כשאתה יכול להשתדל – אתה חייב להשתדל, וכשאינך יכול להשתדל – אתה פטור מהשתדלות! ואם אתה באמת פטור מהשתדלות – ה' יעזור לך!

### כשרוצים באמת – משמים מסייעים

הרב מפוניבז' זצ"ל היה אברך כשהתמנה לרבה של העיר פוניבז' – ממלא מקומו של רבי איצ'לה פוניבז'ר. הוא קיבל עירה שהיו בה תלמוד תורה קטן, וישיבה, שעוד איכשהו החזיקה מעמד.

היה לו חלום – להפוך את פוניבז' למעצמה של חינוך: לבסס את התלמוד תורה, ולייסד ישיבה קטנה וישיבה גדולה, וכוללים שלא ברכים, בית ספר יסודי לנערות, וסמינר וכו' – קמפוס של חינוך!

בשביל להתחיל לממש את החלום, הוא היה צריך שטח קרקע גדול. מהשמים הקרו לפניו הזדמנות ממש נדירה – הכומר של פוניבז' היה בן למשפחת האצולה שפעם שלטה בעיירה, והיא היה הנצר האחרון למשפחה זו וירש המון קרקעות. הוא ידע שהוא לא משאיר אחריו ילדים, אז החליט למכור את השטחים שלו. לפי ערך הקרקע, הם היו שווים ששים אלף רובלים – הון בלתי נתפס בימיים ההם, אבל הוא פרסם, שמי שיתן לו חצי מחיר, כלומר שלושים אלף רובלים במזומן – הוא ימכור לו את הקרקע!

עבור הרב מפוניבז' זו היתה ממש הזדמנות חייו! הוא עלה אל הכומר, והתחיל להתמקח: "מי יתן לך ששים אלף רובלים?!" ענה לו הכומר: "האמת היא שיש מי שמוכן לתת, אבל הוא רוצה לפרוס זאת בתשלומים... אני רוצה חצי מחיר, אבל במזומן! אתה רציני או לא?"

ענה לו הרב: "תוריד לעשרים וחמש אלף, וגמרנו ענין!"

"אבל מזומן!" אמר הכומר.

אמר לו הרב: "תשמע, אתה הכומר של העירה, ואני הרב של העירה. אינני אדם עשיר, ואין בידי כרגע את הסכום הזה. תן לי מרווח של זמן, כמה חדשים. לעשות סבב בין עשירי רוסיה ולחמם את לבבם, שיחליטו לפתוח את הכיס!"

הדבר לא מצא חן בעיני כומר... "אתה יודע מה?" אמר הכומר, "תביא לי כעת חמשת אלפים רובל מזומן, ואני אתן לך חדשיים לעשות את הסבב שלך, ולאסוף תרומות. אם בתום החדשיים [יום א' בשעה 11.00] אני לא רואה את העשרים אלף הנוספים – אין עסקה, ואבדת את דמי הקדימה! מסכים או לא?"

"אשאל את אשתי", ענה הרב.

וירא ה' כי שנואה לאה ויפתח את רחמה (כט, לא)

במדרש תנחומא: "ראה כי שנואין מעשי עשיו בפניה". יש להבין מדוע דוקא בזכות הזאת זכתה להיפקד?

ביאר בספה"ק קדושת לוי, שהגמ' אומרת שלכן היו אמותינו עקרות, כיון שהקב"ה מתאוה לתפילתן של צדיקים. והנה כאן מצאנו שהיו עיני לאה רכות וברש"י שבכתה הרבה מחמת שחששה שתנשא לעשיו, וזה מה שכתב המדרש, שהקב"ה ראה שלא כהוה בין כה וכה התפללה הרבה מחמת ששנואין מעשי עשיו בעיניה, לכן נפקדה מיד.

(קדושת לוי)

ותהר ותלד בן ותאמר אסף אלקים את חרפתי (ל, כג)

כתב רש"י: "חרפתי וכו' ואגדה כל זמן שאין לאשה בן אין לה במי תלתול סרוחנה משיש לה בן תולה בו מי שבר כלי זה בנך מי אכל תאנים אלו בנך" עכ"ל. והדברים מפליאים, וכי זהו מעלת הבן אצל רחל אמנו, שמזכירים דברים קטנים מה שלמה בנך בכבוד, לעומת אושר הגדול של אם הבנים שמחה שמעמידה שבת בישראל ואם עקרה שנתת רחמה וזכתה לזרע של קיימא וכן ליעקב אבינו, כמה תמוה שתזכיר דבר כזה כלל!

ופירש הגרא"ל חסמן ז"ל שכשאדם איבד כובעו וחבירו רץ אחריו ומה עוד שנכנס למים להציל לו את כובעו, הרי מודה לו מאד, ומכיר לו טובה ע"ז. ואם הוא עצמו היה בסכנה, ונפל לים, ובא חבירו והצילו, וגם הציל לו את כובעו, מטבע האדם שמרוב שבח והודיה על הצלת חייו לא נחשב בעיניו כלום מה שהציל לו גם את כובעו, אמנם, ממידת האמת והכרת הטובה, ראוי לו להודות על כל דבר ודבר בפני עצמו, כי הרי גם זה טובה היא, וכי בגלל שעשה עמו עוד דברים גדולים יותר בטלה חובתו לגבי דבר הקטן? ועד"ז הזכירה רחל אמנו, שלא תשכח לעולם להכיר טובה גם על דבר קטן כזה של אסף אלקים את חרפתי, הרי פשיטא שכל ליבה מלא שמחה ושבח והודיה על זרע ברכ' ה', על עבד ה' בן יעקב משבטי קה, ומתוך גדלותה הזכירה גם ענין קטן שאין האדם משים על לב ע"כ תו"ד. (ברכת אברהם)

ויאמר לבן ליעקב הנה הגל הזה והנה המצבה אשר יריתי ביני ובינך (לא, נא)

בספר "טעמא דקרא" מביא הגר"ח קנייבסקי בשם אביו הסטייפלער זצ"ל, שכאן רצה הכתוב להראות את עוצם שקריו של לבן, שהרי הכתוב מספר שיעקב לקח אבן, כמו שאמר לבניו לאסוף אבנים עד שעשו גל אבנים, והנה בתוך כדי דיבור בא לבן ואומר "הגל הזה..." אשר יריתי" והרי הוא לא נגע בכל האבנים.

(טעמא דקרא)

## מאוצרות המגידים

ויצא יעקב מבאר שבע וילך חרנה (כח, י)

במדרש (בראשית רבה סח, ב): "רבי שמואל בר נחמן פתח: 'ישר למעלות אשא עיני אל ההרים' (תהלים קכא, א), אשא עיני אל ההורים למלפני ולמעבדני".

המילה "ההרים" נדרשת בכפל משמעות: מלשון הורים, ומלשון הוראה, כשלמעשה ההורים הם בדרך כלל גם מורים המלמדים את בניהם. יעקב אבינו אמר: "אשא עיני אל ההרים" – אני צריך לראות איך אבותי התנהגו כשרצו לבקש זווג.

"אליעזר, בשעה שהלך להביא את רבקה, מה כתיב ביה? ויקח העבד עשרה גמלים מגמלי אדניו, ואני לא נזם אחד, ולא צמיד אחד", שכידוע אליפז בן עשו שדד את יעקב בדרך. מה עושים?

"חזר ואמר: מה אנא מובד סברי מן בריי [מה, אני מאבד את בטחוני מבוראי?!]. חס ושלום, לית אנא מובד סברי מן בריי [איני מאבד בטחוני מבוראי!] אלא, 'עזרי מעם ה' עשה שמים וארץ'. הרי ה' עשה שמים וארץ בלי שום השתדלות מצדם של השמים והארץ, הכל מיוזמתו של הקב"ה. אז גם כאן יהיה הכל מיוזמתו של הקב"ה."

"אל יתן למוט רגלך אל ינום שמרך, הנה לא ינום ולא יישן שומר ישראל" – יעקב, 'ה' ישמרך מכל רע' – מעשו ומלבן, 'ישמר את נפשך' – ממלאך המות, 'ה' ישמר צאתך ובואך' – ויצא יעקב". עד כאן דברי המדרש.

יש לנו במדרש הזה ידיעה חשובה שמנחה אותנו למעשה בחיינו: כאשר אפשר – חייבים! אם באפשרותך להביא עשרה גמלים טעונים מכל טוב, כמו שאברהם הביא – עשה זאת. אולם כשאין אפשרות לעשות השתדלות – אתה פטור מהשתדלות, ועליך להאמין שהכל יסתדר בעזרת שמים, שהלא זווגו של אדם משמים הוא.

הרמב"ן הרי כותב, שלא תבה אחת ולא עשר תבות, יכולות היו להכיל את כל זני החיות שבעולם. היעלה על הדעת שעל משטח אחד, קומה אחת של שלוש מאות אמה [מאה וחמשים מטר], יכולים להמצא כל זני בעלי החיים שבעולם?! לאן דחסו אותם במשך שנה שלמה? – התשובה היא, אומר הרמב"ן, היה כאן נס! מעט המחזיק את המרובה.

חמשת אלפים רובל – זה כל הכסף שהיה לרב מפוניבוז' ולזוגתו, מהנדוניה שהוא קבל מחותנו – הרב של ווידג'. החותן רצה את העילוי של עולם הישיבות. חסך את כל ההכנסות שלו מה"דיני תורה" שקיים, ונתן חמשת אלפים רובל לזוג הצעיר – זה מה שיש להם...

הלך הרב מפוניבוז' לביתו ושאל את אשתו: "את מוכנה לתת את חמשת אלפים הרובלים?" והיא אמרה מייד: "כן! אני אתך..."

לקח את הכסף, הלך לכומר, וחתמו על זכרון דברים. יש לו עתה חדשיים לגייס את הסכום הנותר. הוא לא התעצל! נסע לפטרבורג, נסע לקובנה, נסע לווילנא, דיבר עם כל הגבירים, חימם אותם, הלהיב אותם – הוא פתח להם את הלב, אבל לא את היד!... כולם הסכימו עקרונית לתרום, אבל אמרו לו שאין להם כעת בכספת את הסכום שהוא דורש.

עשיר אחד, ברודצקי שמו, אמר לו: "ראה, אני כעת גומר עסק, והוא יניב רוחים בעוד חמשה חדשים. אם תבוא אלי עוד חמשה חדשים, חמשת אלפים רובל שלך!" הרב מפוניבוז' בקש שיתן לו על כך התחייבות בכתב...

זה הבטיח לו שלושת עלפים רובל תוך שלשה חדשים, עשיר אחד ארבעת אלפים רובל תוך ארבעה חדשים – ככה הבטיחו לו סכום של עשרים אלף רובל, אבל לא עכשיו.

בקיצור, מגיעה השבת האחרונה, ביום א' הוא צריך לשלם את הכסף – ואין לו רובל!

'למרבה המזל', החותן והחותנת שלו הגיעו אליהם הביתה לשבת [כנראה שאשת הרב ספרה להם את הספור].

"שאף אחד לא יקנא בשבת שאני עברתי" ספר אחר כך הרב... "מה עשית?!" הטיחו בו, "איזו מגלומניה?! אתה בסך הכל רב בעירה קטנה – תעביר את שעורי התורה שלך באיזה בית כנסת לכמה בחורים... מה החלומות שלך? מה אתה צריך ששים דונם של אדמה? מה, אתה הולך לבנות קריה?! מי אתה? – אברך בן שלושים סך הכל"..." בקיצור, 'חושך בעיניים'... והם הרי צודקים...

איך שיצאה השבת ועשו הבדלה, אמר שלום יפה לשויגר, וביקש 'להתאורר'... הלך לבית המדרש והתישב ללמוד, וכשהרב מפוניבוז' פתח את הגמרא, הכל נעלים. אין שוער, אין כומר, אין קרקעות... הוא כעת חי בעולם אחר! הבין את הסוגיה היטב, ברוך ה' יש לו כעת שוער לישיבה למחר.

בסיום הלימוד, הוא מרים את הראש – שתיים בלילה! חשב שהמחונתנים כבר נסעו, וגם אשתו כבר ישנה – אפשר לחזור הביתה...

הוא מגיע לביתו ורואה אור בבית. חשב לעצמו שבטח אשתו לא הלכה עדיין לישון, והמחונתנים נשארו בבית, לראות מה יהיה 'מחר'... פותח את הדלת, מוצא שני עשירים, מהגבירים של פוניבוז', יושבים אצלו בסלון.

"שלום הרב! איפה הרב היה?" שאלוהו.

מה אתם עושים כאן בשתיים בלילה...?! "שאל אותם הרב.

"מגיע לנו מזל טוב! לזה יש בן, לי יש בת – החלטנו להשתדך בינינו!" ענה אחד הגבירים.

"מזל טוב, מזל טוב" ברך אותם הרב, ומוזג להם 'לחיים'. "כדי לבשר לי את זה נשאתם ערים עד שתיים בלילה?!" תמה הרב. והם הסבירו לו שהם שני גבירים שכל אחד הבטיח עשרת אלפים רובל לנדוניה [אף אחד הרי לא האמין לשני...], והם רוצים 'לראות', שבאמת כל צד נותן את הסכום הנ"ל, אז זה הוציא עשרת אלפים רובל, והשני גם הוציא, כל אחד סופר את הכסף של השני... "יופי! יש עשרים אלף רובל, אשפר לשתות לחיים! עשינו שידוך! כעת, היכן הם יפקידו את הסכום הזה [הרי אף אחד לא מאמין לשני]? אז הם החליטו שהולכים לרב, ויפקידו אצלו את הכסף עד החתונה, שתערך בעוד חצי שנה..."

אמר להם הרב: "תשמעו, אני מקבל פקדונות מאנשים, אבל לא בסכומים כאלה. אין לי כספת בבית, ולהיות אחראי על עשרים אלף רובל... סכומים כאלה אני לא מקבל!"

שני הגבירים הפצירו שוב ברב, שבכל זאת יסכים לשמור להם על הסכום, ענה להם הרב: "אם תסכימו שאוציא את הסכום הנ"ל למה שאני צריך כעת לצרכי מצוה, ובעוד חצי שנה [בתאריך של החתונה] תקבלו את העשרים אלף ביד – אני מסכים!"

"טוב" אמרו השניים, "סומכים על הרב!"

הרב נטל פתק ורשם עליו שבעוד חצי שנה הם יקבלו את הכסף. הגבירים השאירו אצלו את הכסף והלכו.

מספר הרב: "כל הלילה לא ישנתי [צריך לשמור על הכסף]. פתחתי גמרא, למדתי עם הכסף מתחת לגמרא, התפללתי 'ותיקין', עליתי לכומר, הנחתי את הכסף על השולחן [העיניים שלו התגלגלו...], לקחתי את הכומר למשרדים והעברתי את הבלעות על שמי..."

בצהריים אני חוזר הביתה – והגבירים מחכים לי!

"מה זה?" שאלתי.

"השידוך התפוצץ!" ענו... הם מבקשים את הכסף בחזרה!

"טוב", הוא אומר להם, "תשמעו, אמרנו חצי שנה... הכסף כבר לא אצלי".

"טוב, אז עוד חצי שנה שהרב יחזיר לנו את הכסף" ענו שני הגבירים.

תוך ארבעה חודשים ברודצקי נתן, וזה נתן, ותוך חצי שנה היה לי כבר את כל הכסף להחזיר להם! ופוניבוז' פרח! היתה למטרופולין של חינוך: לפני השואה היו כאלף ושמנה מאות תלמידים [ותלמידות]. פוניבוז' הפכה להיות מעוז של חינוך בליטא!

מה הקב"ה רצה לומר בסיפור הזה? – שאם אתה יכול לעשות השתדלות אתה חייב לעשות השתדלות, וכשאתן לך שום אמצעים – הקב"ה יעשה, "גול על ה' דרך, ובטח עליו והוא יעשה"!!!

(רבי שלום מאיר ולך – דורש טוב)

**ויהי בבוקר והנה היא לאה (כט, כה)**

"אבל בלילה לא היתה לאה, לפי שמסר יעקב לרחל סימנים, וכשראתה רחל שמכניסין לו לאה אמרה עכשיו תיכלם אחותי, עמדה ומסרה לה אותן סימנים" (רש"י)

**מידת השתיקה**

אנו יודעים כי לשון הרע זו עבירה חמורה. וזה נכון. אבל עלינו לדעת כי מלבד עצם האיסור לדבר לשה"ר על אנשים, על חברים, ישנו חלק נוסף בנושא זה, והוא: המידה הכללית הנקראת שתיקה, לאו דוקא מלשה"ר.

ישנו מעשה מופלא שמספרים על האדמו"ר מרוז'ין זיע"א, אחד מגדולי האדמו"רים לפני כמאה וחמישים שנה. מנהגו היה, שעל השולחן שהוא ערך [ה'טיש'] היה יושב בשקט, בדממה.

ומספרים שפעם שאלו את הגוי שהיה מנקה את בית המדרש של האדמו"ר, מה ראה שם. נענה הגוי ואמר בזה הלשון: "ראיתי שם שולחן ארוך שיהודים יושבים משני צדדיו. בראש השולחן יושב זקן אחד, הוא שותק וכולם מקשיבים..."

איזו הגדרה נפלאה: המילה היפה ביותר שנאמרה שם – זו השתיקה!

**השירה היפה ביותר – השתיקה!**

נאמר בפסוק: "תולה ארץ על בלימה" (איוב כו, ז) כלומר, על שום דבר. מכאן למדו חז"ל ש"אין העולם מתקיים אלא בשביל מי שכולם עצמו בשעת מריבה, שנאמר תולה ארץ על בלימה". הוא שותק בשעת המריבה הוא היסוד לכל העולם.

כאן אנו מוצאים גדלות הנקנית בצורה בלתי צפויה; ללא עמל במצוות ובתורה, רק בלימה בשעת מריבה!

ושומה עלינו להבין, איזו גדלות טמונה בשתיקה, בבלימה.

ידוע שהמלאכים אומרים שירה, מהי שירת המלאכים? "קדוש, קדוש, קדוש" ו"ברוך כבוד ה' ממקומו". אך ישנם מלאכים אחרים [חיות הקודש] הנקראים "חשמל", ומבואר בגר"א שהמילה "חשמל" מורכבת משתי מילים – חש מל. "עתים חשות עתים ממלמות" (חגיגה יג, ב) לפעמים החיות שותקות ולפעמים הן מדברות, ומוסיף הגר"א שזהו ענין חזרת הש"ץ.

כי כשמשבחים את הקב"ה, מוכרחים להגיע לאותה שלימות של שירה – דיבור יחד עם שתיקה. תפילת שמונה-עשרה של הש"ץ היא שירה, וגם השתיקה של הציבור היא שירה, וביחד יש כאן את השירה המיוחדת שעניינה: חש מל.

ישנן שתי דרכים כיצד לשיר לה', ישנו ניגון של "קדוש, קדוש, קדוש", ישנו ניגון של "ברוך כבוד ה' ממקומו", וישנו ניגון של שתיקה. שתיקה, אם כן, איננה רק לא לעשות עבירות. שתיקה היא בעצם גם שירה.

אצל אליהו הנביא מובא תיאור של שירת המלאכים: "ויאמר צא ועמדת בהר לפני ה' והנה ה' עובר ורוח גדולה... לא ברוח ה', ואחר הרוח רעש לא ברעש ה'... ואחר האש קול דממה דקה" (מלכים א יט, יא-יב) השיא של השירה הוא: "קול דממה דקה", כמו שנאמר "לך דומיה תהילה" – השבח הגדול ביותר הוא הדומיה.

נצייר לעצמנו: אילו היה נכנס לכאן תלמיד חכם גדול, היו כולם מנמיכים את טון דיבורם ומתחילים ללחוש. אבל אם היה זה תלמיד חכם עצום, גדול הדור – היו כולם שותקים, היתה משתררת דממה באולם!

שתיקה היא השירה הגדולה ביותר, יותר מהשיר היפה ביותר שישנו. וחז"ל אומרים: איזו שירה מחזיקה את העולם? "תולה ארץ על בלימה", כשאדם יודע לשתוק לכבוד שמים, כאשר הוא מתפוצץ לומר מילה, לעקוץ את השני, להראות את עצמו חשוב יותר. אך הוא צועק שתיקה לכבוד השי"ת – זוהי הגדלות שבגדלות!

**שתיקה של גדלות**

הבה נצייר לעצמנו תמונה של גדלות.

יענקל'ה מגיע הביתה אחרי חתונה בחיפה. השעה מאוחרת, הוא עייף, מותש, רוצה רק לישון. הוא כבר אמר קריאת שמע שעל המיטה, ואז הוא חושב לעצמו: רגע, אם ה' הוא אחד, עלי לעשות משהו לכבוד ה'. כדי לא להירדם הוא ממלא דלי מים, משליך לתוכו קוביות קרח, מוריד את גרביו, מכניס את הרגליים למים ולומד עד אור הבוקר.

זוהי גדלות, מן הסוג שאנו מאחלים לילדינו. באותה שעה הקב"ה ודאי אוסף את פמליא של מעלה ואומר: ראו בריה שבראתי בעולמי.

נתבונן עתה במעשיה של אשתו, נקרא לה רחל.

השעה תשע וחצי בבוקר. בעלה ב'כולל' והיא בבית עם התינוק, אשר ברגעים אלו מתרוצץ ברחבי הבית. לפתע היא מגלה שישנם מים על הרצפה. מתברר שהתינוק סתם עם פקק את חור הניקוז של האמבטיה, פתח את הברז, המים עלו על גדותיהם וכעת הבית מוצף מים... היא נוטלת מגב ובמשך שעה וחצי עובדת קשה לגרוף את המים [תוך כדי כך היא נזכרת שהיה לה כאב גב לפני יומיים...]

פתאום מצלצל הטלפון. על הקו השכנה מלמעלה ובפיה בקשה: "רחל, אני חייבת לצאת לאיזה מקום, תוכלי לעשות לי טובה לשמור על התאומים שלי"? היא מסכימה, ותוך חמש דקות התאומים בביתה, מצטרפים לתינוק שלה. ישנם עדיין מים על הרצפה.

סוף סוף היא גומרת לייבש את הבית, ואז היא מביטה בשעון ומגלה לחרדתה שהשעה כבר שתיים-עשרה וחצי ועליה להכין ארוחת צהריים. היא תופסת את התינוק והתאומים, רצה למכולת, חוטפת מהמדף שני קופסאות תירס, נעמדת בתור לקופה, משלמת, ואז רצה הביתה, מחממת מהר משהו מהמקפיא, וב"ה איכשהו הארוחת צהריים מוכנה בזמן.

יעקב מגיע הביתה, מביט בסיר ומפטיר בנימת אכזבה: "אין משהו אנושי לאכול בבית הזה"? והיא שותקת, ממלמלת בשקט: "אני מצטערת, לא היה לי זמן". הוא יוצא מהבית, קונה לעצמו מנה פלאפל, חוזר, השעה כבר שתיים. "אני חייב לישון", הוא מודיע לאשתו, "בבקשה, תשמרי על השקט". היא משתדלת בכל כוחה לשמור על התינוק והתאומים שלא יפריעו את מנוחת בעלה.

בשלוש הוא חוזר לכולל, ובשלוש וחצי חמותה מתקשרת: "רחל, שמעתי שהיום הכנת תירס לארוחת צהריים..."

ברגע זה, הדם עולה לה לפניו, הדמעות עולות לעיניו. היא אומרת: "רק רגע, אמא". היא ניגשת לברז, מוזגת לעצמה כוס מים ומברכת "ברוך אתה ה' אלוקינו מלך העולם, שהכל נהיה בדברו" ושותה. ביחד עם המים נשטפים גם הכעס והדמעות, הכל נמוג כלא היה!

ברגע זה הקב"ה מכנס את פמליא של מעלה, ואומר: ראו בריה שבראתי בעולמי. זוהי גדלות של "לך דומיה תהילה". "וה' בהיכל קדשו, הס מפניו כל הארץ". השבח הגדול ביותר הוא: "הס מפניו כל הארץ".

#### זכות הגאולה – שתיקת רחל

כאשר נתבונן נגלה, כי המעשים היפים ביותר בהסטוריה של העולם, היו דוק מעשים של שתיקה!

ידועים דברי המדרש שהגאולה העתידה מהגלות המרה בה אנו נמצאים, תהיה בזכות רחל אמנו, וכך הוא לשון המדרש:

"א"ר שמואל בר נחמן: בשעה שחבר בית המקדש בא אברהם לפני הקב"ה אמר אברהם לפני הקב"ה: רבונו של עולם מפני מה הגלית את בני, ומסרתן בידי האומות והגוים בכל מיתות משונות והחרבת את בית המקדש, מקום שהעליתי את יצחק בני עולה לפניך? אמר לו הקב"ה לאברהם: בניך חטאו ועברו על כל התורה".

"מיד פתח אברהם לפני הקב"ה ואמר: רבש"ע למאה שנה נתת לי בן וכשעמד על דעתו והיה בחור בן שלשים ושבע שנים אמרת לי העלה עולה לפני ונעשיתי עליו כאזכורי ולא ריחמתי עליו אלא אני בעצמי כפתתי אותו ולא תזכור לי זאת ולא תרחם על בני?!"

"פתח יצחק ואמר: רבש"ע כשאמר לי אבא (בראשית כ"ב) אלקים יראה לו השה לעולה בני לא עכבתי על דברך ונעקדתי ברצון לבי על גבי המזבח ופשטתי את צוארי תחת הסכין ולא תזכור לי זאת ולא תרחם על בני?!"

"פתח יעקב ואמר: רבש"ע לא עשרים שנה עמדת בבית לבן, וכשיצאתי מביתו פגע בי עשו הרשע ובקש להרוג את בני ומסרתני עצמי למיתה עליהם ועכשיו נמסרו ביד אויביהם כצאן לטבחא לאחר שגדלתם כאפרוחים של תרנגולים וסבלתי עליהם צער גידול בניו כי רוב ימי הייתי בצער גדול בעבורם ועתה לא תזכור לי זאת לרחם על בני?!"

"פתח משה ואמר: רבש"ע לא רועה נאמן הייתי על ישראל ארבעים שנה ורצתי לפניהם כסוס במדבר וכשהגיע זמן שיכנסו לארץ גזרת עלי במדבר יפלו עצמותי ועכשיו שגלו שלחת לי לספוד ולבכות עליהם?!" וכי

"באותה שעה קצפה רחל אמנו לפני הקב"ה ואמרה: רבש"ע גלוי לפניך שיעקב עבדך אהבני אהבה יתירה, ועבד בשבילי לאבא שבע שנים, וכשהשלימו אותן שבע שנים, והגיע זמן נשואי לבעלי, יעץ אבי להחליפני לבעלי בשביל אחותי, והוקשה עלי הדבר עד מאד, כי נודעה לי העצה, והודעתי לבעלי, ומסרתני לו סימן שיכיר ביני ובין אחותי כדי שלא יוכל אבי להחליפני, ולאחר כן נחמתי בעצמי, וסבלתי את תאוותי, ורחמתי על אחותי שלא תצא לחרפה, ולערב חלפו אחותי לבעלי בשבילי, ומסרתני לאחותי כל הסימנים שמסרתני לבעלי כדי שיהא סבור שהיא רחל, ולא עוד, אלא שנכנסתי תחת המטה, והיה מדבר עמה והיא שותקת, ואני משיבתו על כל דבר ודבר כדי שלא יכיר לקול אחותי, וגמלתי חסד עמה ולא קנאתי בה ולא הוצאתיה לחרפה, ומה אני שאני בשר ודם עפר ואפר לא קנאתי לצרה שלי, ולא הוצאתיה לבושה ולחרפה, ואתה מלך חי וקיים רחמן מפני מה קנאת לעבודת כוכבים שאין בה ממש, והגלית בני ונהרגו בחורב ועשו אויבים בם כרצונם?!"

מיד נתגלגלו רחמיו של הקדוש ברוך הוא ואמר: בשבילך רחל אני מחזיר את ישראל למקומן, הדא הוא דכתיב (ירמיה ל"א) כה אמר ה' קול ברמה נשמע נהי בכי תמרורים רחל מבכה על בניה מאנה להנחם על בניה כי איננו וכתוב (שם) כה אמר ה' מנעי קולך מבכי ועיניך מדמעה כי יש שכר לפעולתך וגו' וכתוב (שם) ויש תקוה לאחרייך נאם ה' וישבו בניו לגבולם" עד כאן לשון המדרש.

הבה ונראה מה היה כאן: בא אברהם אבינו לפני הקב"ה ואמר: רבש"ע, לחינם עמדת בעשרה נסיונות? ענה לו הקב"ה: מה אעשה, עם ישראל עשו הרבה עבירות. בא יצחק ואמר: לחינם פשטתי את צוארי להישחט? וגם לו ענה הקב"ה את אותה התשובה. וכך גם ליעקב ולמשה רבינו. אף אחד לא הצליח להציל את עם ישראל.

עד שבאה רחל אמנו. בעצם, מה עשתה רחל? היא שתקה! אבל פעולה זו של השתיקה פשוט פוצצה את העולם. היא ראתה איך שכל בית ישראל נלקח ממנה, איך שהיא עתידה להיכנס לבית עשו, היא ראתה דברים נוראים, ומה היא עשתה? נכון, היא גם עשתה מעשים נפלאים, אבל בעיקר שתקה! זה הכח המופלא שיש אצל האדם – לעצור את עצמו!

כל נהג יודע כי הכלל הראשון בנהיגה הוא: אם אין מעצור [ברקס'] – אל תיכנס למכונית! המעצור הוא הדבר החשוב ביותר במכונית!

ושוב, אינני מדבר על לשה"ר, אלא על הכח לשתוק. לפעמים צריכים לשתוק גם כשמוותר לדבר.

איזו עבירה היתה רחל עוברת אילו היתה מגלה ליעקב שניתנת לו לאה אחותה במקומה? אדרבה, היא היתה מקיימת בכך מצוה, שהרי יעקב אבינו ציווה עליה לשמור על סימנים על מנת לדאוג לכך שלא לא תינתן לו, והיא עומדת בדיבורה ובהבטחתה [ובאמת, בסופו של דבר רחל לא הפסידה כלום, שהרי ממנה נבנה הכלל-ישראל. רחל אמנו היתה "עקרת הבית" – הכל היה ממנה, כי את לאה היא הכניסה, וגם את בלהה וזלפה היא הכניסה, היא הכניסה את כולם].

ואעפ"כ היא אינה עושה כן. מדוע? כי אחותי תבייש! הכח לשים 'ברקס', לשתוק בשעה שמרגישים שמוכרחים לדבר ומוכרחים להגיב – כח זה הוא הכח אשר יביא את הגאולה, כמו שנאמר "ויש תקוה לאחרייך וישבו בניו לגבולם".

(תפארת שמשון)

#### מה זאת עשית לי הלא ברחל עבדתי עמך ולמה רמייתני (כט, כה)

התורה הקדושה מתארת בפנינו כיצד לבן מסר ליעקב את לאה במקום רחל והצליח לנצל אותו לשבע שנות עבודה נוספות, ועל פניו נראה מהדברים שלבן אכן הצליח במזימתו ורימה את יעקב.

והשאלה העולה היא, למה התורה טורחת לספר לנו את כל זאת, וכי היא רוצה שנלמד מכך שהרמאי מצליח לרמות את הצדיק? הרי המאורע הזה עלול לטעת בנו תחושה מרירה ולהחלישנו בעבודת ה'. אמנם נכון שבסופו של מעשה חזר יעקב לארצו עם משפחה מפוארת ועושר רב, אבל מה ארע עד אז, כיצד יתכן שהקב"ה לא שמר כביכול על יקב והניח ללבן לרמותו?

כאשר מעיינים בדברי חז"ל המתארים את השתלשלות העניינים, השאלה מתעצמם שבעתיים.

נאמר בפסוק: "ויגד יעקב לרחל כי אחי אביה הוא" (כט, יב), ומקשה הגמרא (מגילה יג ע"ב): "וכי אחי אביה הוא, והלא בן אחות אביה הוא?" הרי יעקב לא היה אחיו של לבן אלא בנה של רבקה אחותו של לבן?

מבארת הגמרא שבעת שיעקב אבינו פגש את רחל אמנו ושאלה האם תסכים להנשא לו, היא השיבה בחיוב, אבל עם זאת אמרה לו: "אבא רמאה הוא ולא יכלת ליה" – אבי לבן הוא רמאי ולא תוכל לנצחו.

אמר לה יעקב: "אחיו אני ברמאות!" וזהו שנאמר בפסוק: "ויגד יעקב לרחל כי אחי אביה הוא".

שאלה רחל את יעקב: "ומי שרי לצדיקי לסגויי ברמיותא?" – וכי מותר לצדיקים לנקוט במידת הרמאות?

אמר לה יעקב: "אכן כן, שנאמר: 'עם נבר תתבר ועם עקש תתפל' (שמואל ב כב, כז). ובאר הריטב"א (בבא בתרא כק ע"ב), שמוזר לעשות טצדקי כדי להנצל מרמאותו של הרמאי, אבל אסור לרמותו בדרכים אחרות.

לאחר מכן שאל יעקב את רחל: "ומאי רמיותא?" – מהי רמאותו של לבן אביך?

אמרה לו רחל: "אית לי אחתא דקשישא מינאי ולא מנסכי לי מקמה" – יש לי אחות מבוגרת ממני ואבי לא יסכים לחתן אותי לפני שהיא תחתן.

ממשיכה הגמרא ומספרת: "מסר לה סימנים, כי מטא ליליא אמרה: 'השתא מיכספא אחתאי', מסרתניהו ניהלה. והיינו דכתיב 'ויהי בבקר והנה היא לאה', מכלל דעד השתא לאו לאה היא? אלא מתוך סימנין שמסרה רחל ללאה לא הוה ידע עד השתא".

הרי לנו שיעקב ידע מראש על רמאותו של לבן, ולא זו בלבד אלא שהתגונן מבעוד מועד ומסר לרחל סימנים מיוחדים כדי שלבן לא יוכל להחליפה באחרת, אולם בסופו של דבר רחל גלתה את הסימנים ללאה אחותה כדי שלא תבייש, וכך הצליח לבן לנצח, כביכול, את יעקב ולתת לו את לאה במקום את רחל.

נראה, אם כן, שלכאורה, שבתחילה טען יעקב בפני רחל שהוא יותר חכם וערום מלבן, אך לבסוף התברר שבעצם לבן סיבב אותו בכחש ובמרמה והצליח במזימתו. ואם כן מתגברת שאלתנו, כיצד יתכן שהקב"ה אפשר ללבן הרשע לרמות את יעקב הצדיק?

\*\*\*

לפני שנפתח בבאור הדברים, עלינו לציין כי לבן הארמי לא היה רמאי זוטרי מהשוק. זוהר הקדש (וישלה קטו ע"ב) מובא, שבאותה תקופה כל העולם ידע שלבן הוא המומחה הגדול ביותר לכשפים ולקסמים, ואם הוא זומם לחסל מאן דהו בכשפיו, אין מי שיכול להנצל מידיו.

הזוהר מוסיף ואומר, שבלעם היה נכדו של לבן, ואת כל מה שידע למד מלבן. ומאחר ובלעם היה המכשף הגדול ביותר בדורו ועליו נאמר: "את אשר תברך מברך ואת אשר תאר יואר" (במדבר כב, ו), לא קשה לתאר איזה מכשף נורא ואיום היה מורו ורבו, לבן הארמי.

כל העולם חשש ורעד מפני לבן וכשפיו, ולכן בעת שיעקב אבינו רצה להתרועע את עשו, הוא שלח לומר לו: "עם לבן גרתי" (לב, ה). ואל תחשוב שגרתי עם לבן רק חודש או שנה אחת. שהייתי במחיצתו במשך עשרים ושתים שנה ולבסוף יצאתי ברכוש גדול: "יהי לי שור וחמור צאן ועבד ושפחה" (שם ו). ואכן הזוהר אומר שהידיעה הזו הפחידה את עשו וגרמה לו להשלים עם יעקב.

נמצאנו למדים איזו סכנה נוראה היתה לגור במחיצת לבן הרשע, וביחוד זשזם

לאבד את יעקב ואת כל משפחתו, כפי שנאמר: "ארמי אבד אבי" (דברים כו, ה). ועל כן, לא בכדי נזקק יעקב אבינו להבטחה מפורשת מפי הקב"ה: "והנה אנכי עמך

ושמרתך בכל אשר תלך והשבתיך אל האדמה הזאת כי לא אעזבך עד אשר אם עשיתי את אשר דברתי לך" (בראשית כח, טו), ולולי הבטחה זו אין לדעת מה היה קורה לבסוף ליעקב וכיצד כלל ישראל היה מגיע לעולם.

ככלל יש לדעת, כי המאבק של לבן ביעקב לא נבע רק מתאוה לצלול ולצבור ממון. היתה זו מלחמת הטומאה בקדושה. הקדושה בקשה לבנות את כלל ישראל, ולשם כך נזקק יעקב לשאת את רחל, ואילו הטומאה בקשה למנוע את הקמתו של כלל ישראל, וניסתה למנוע את השידוך הזה בכל מיני מזימות ותחבולות.

\*\*\*

הבה ונצייר בעיני רוחינו כיצד השתלשלה מערכת היחסים בין יעקב ללבן.

בחדש הראשון לשהותו של יעקב בחרן רואה לבן דבר פלא. כל נכסיו מתברכים, המים מצויים בשפע, ומצבו הכלכלי נוסק לשחקים. הוא מבין מיד כי הברכה פקדה את ביתו בגינו של יעקב, ומתחיל לתכנן כיצד להותירו כמה שיותר זמן בחרן ובו בזמן לצלול ולעשוק אותו ככל הניתן.

בשעה עשר בבוקר מגיע יעקב למשרדו של לבן, אשר הזמין אותו לפגישה בארבע עיניים. לבן פונה ליעקב ואומר לו: 'ראה יענקל'ה היקר, אני יודע שאתה אדם מוסרי שאינו פוגע לחיות על חשבון אחרים. אני מרשה לעצמי להניח כי כל שניה שישבת אצלי עד כה ואלתל בחינם היתה עבורך כמו גיהנום. לעשות לך טובה ולתת לך לעבוד אצלי מעט, רק על מנת שלא תחוש את ההרגשה הרעה הזו של אוכל לחם חסד.'

'אומר לך את האמת' - ממשיך לבן - 'אני יודע שהיית שמח לעבוד אצלי ללא תמורה, רק כדי לא לקחת ממני מתנת חנים, ואכן כך בעצם הנך מחויב לנהוג על פי אמות המידה של המוסר והיושר. אבל ראה איזה דוד טוב אני. אפילו שעל פי הדיון אתה אמור לעבוד אצלי בלא כל תגמול, בכל זאת אני מוכן להעניק לך משכורת קבועה ומכובדת.'

'אתה בודאי יודע שכולם אוהבים לעבוד אצלי. אפילו מי שדורש מכל אחד אחר עשרה דולרים לשעה, מוכן לעבוד אצל אדם ישר והגון כמוני בחמשה דולרים לשעה. אמור לי אפוא בבקשה, בתור בן משפחה, מהו השכר שהיית אתה רוצה לקבל עבור עבודה שבין כה וכה היית אמור לעשות אותה בהתנדבות?'

יעקב אבינו תופס מיד להיכן לבן חותר ומשיב לו באותה מטבע: 'לבן דודי האהוב, אני באמת חש הכרת טובה רבה כלפיך על הכנסת האורחים שלך, אבל אני אדם רוחני, אני לא עובד בשביל כסף. ראה, אני כבר בחור מבוגר המחפש שידוך. אם באמת רצונך לתגמל אותי על עבודתי, תן לי את רחל בתך הקטנה לאשה תמורת שבע שנות עבודה!'

לבן שומע את הדברים וקופץ על המציאה כמוצא שלל רב: 'בטח, בטח! רוחל'ה כבר מתגברת, ואין בנמצא שידוך יותר מיוחס וחשוב ממך!'

אבל יעקב אבינו אינו ממנהר לשום מקום ואומר: 'ראה דודי לבן, לפני שיצאתי מבאר שבע קבלתי הוראה מפורשת מאבי, שמפני שאני עומד להתחתן בלא נוכחות הורי, אני מחויב לכתוב את כל הפרטים בצורה ברורה ובהירה בחוזה ערוך ומפורט. הבה נכתוב שטר תנאים המפרט את כל מה שסכמנו עתה בינינו.'

לבן מהנהן באדישות, שולף ממגרתו גליון ניר ומגיח ליעקב, שמתחיל לכתוב ברהיטות: 'אני יעקב העברי בן יצחק ורבה מבאר שבע, מתחייב בזאת לעבוד שבע שנים במרעה הצאן אצל דודי לבן בן בתואל החריני. כל זאת בתמורה לכך שלאחר שבע שנים אלו אקבל את רחל בת לבן הקטנה לאשה. יצוין כי הדברים אמורים דוק על רחל ולא על לאה. דוקא על רחל בת לבן ולא על אחרת מהשוק שנקראת גם היא בשם רחל. ודוקא על הבת הקטנה, כדי שאביה לבן לא יבוא להחליף את שם הגדולה בשם הקטנה!'

כדי להדגיש את הדברים מותר יעקב קיים אדומים מתחת כל שורה בה מוזכרים שמותיהן של רחל ולא, חותם למטה ומגיח את השטר ללבן לחתימה.

לבן מתבונן בשטר, מקמט את מצחו וקורא בזעף: 'תגיד לי יענקל'ה, מה הם כל הקשקושים האדומים האלה? אתה לא יודע שמילה שלי זו מילה?' מיום עמדי על דעתי ועד היום הזה לא ארע שאמרתי דבר מה ולא קיימתי ככל היוצא מפי!'

'נכון מאד, דודי היקר! מסכים יעקב, אני בהחלט לא צריך את כל השטויות האלה, אני מאמין לך במאת האחוזים, אבל מה לעשות שאני אנוס לערוך חוזה מפורט במצות כבוד אבי!'

התשובה על כך נפלאה, ומי שיבין אותה יקבל חיזוק עצום לכל חייו. שלמה המלך ע"ה אומר: "אני חכמה שכתני ערמה" (משלח, יב), ומבארת הגמרא (סוטה כא ע"ב): "כיון שנכנסה חכמה [היינו תורה] באדם, נכנסה עמו ערמומית". הגמרא (בכורות ח ע"ב) מוסיפה ומספרת על היכוחים העצומים שרבי יהושע בן חנניה נהל עם חכמי אתונה, שהיו החוקרים, המדענים והפילוסופים הגדולים בעולם, אולם למרות חכמתם ופקחותם של חכמי אתונה, יצא רבי יהושע בן חנניה כשידו על העליונה והנחיל להם מפלה נצחת.

הגמרא מספרת שקיסר רומי אכן שאל את רבי יהושע בן חנניה, כיצד יעלה בידו לנצח את חכמי אתונה הפקחים והחריפים, ורבי יהושע בן חנניה השיב לו כי חכמתם של חכמי ישראל גדולה מחכמתם של חכמי אתונה.

מבאר הגר"א ב"באורי אגדות" וזו לשונו: "ואמר קיסר שעשו הוא חכם יותר ממנו, כמו שנאמר 'כי ציד בפיו', וביעקב נאמר 'איש תם' וישר וכו'. ותרץ, יקב אחר כך נתחכם יותר, כמו שנאמר 'בא אחיך במרמה' ומתרגמין 'בחכמתא', 'ויעקבני זה פעמים' וכו'. וזה שכתוב 'אני חכמה שכתני ערמה', כמו שאמרו רבותינו ז"ל 'יכון שלמד תורה נכסה בו ערמוניות', וזה שאמרו לו כאן 'אנן חכמין מינייהו'."

נמצא שיעקב באמת נולד כאיש תם שאינו יודע לרמות, אבל ככל שהשקיע את עצמו בתורה ודבריה נכנסו בלבו, כך הלך והחכים, עד שלבסוף הגיע לדרגה כזו שהיה ביכלתו לנצח לא רק סתם רמאים מהשוק, אל אפילו את שני הרמאים הגדולים ביותר שקמו מאז ומעולם, הלוא הם עשו ולבן, שהתורה עצמה מעידה על גודל כשרונם הנדיר בתעתיים וברמאות.

הרי לנו כי התורה מחכימה את האדם ומלמדת אותו כיצד להביס את כל הרמאים והנוכלים שבעולם.

ויש דברים חיוק גדול לכל בחור, לכל אברך ולכל בן תורה: אם רק תשקיע את כל מעייניך בתורה, תקנה חכמה ופקחות שיטיעו בידך להסתדר עם כל מי שתבוא עמו במגע, ולא יחסר לך דבר כל ימי חיך!

(רבי שלמה ברעודה זצ"ל – דורש טוב)

**הפעם אודה את ה' (כט, לה)**  
ואמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחאי: מיום שברא הקב"ה את עולמו לא היה אדם שהודה להקב"ה עד שבאתה לאה והודתו, שנאמר: הפעם אודה את ה' (ברכות ז, ב)

חז"ל למדו אותנו כי אחת מן החובות הבסיסיות ביותר בחייו של יהודי, היא היותו מודה להקב"ה על כל הטובות שגמל אתו.

הגמרא אומרת (בבא קמא טז, א) "שדרו של אדם לאחר שבע שנים נעשה נחש, והני מילי דלא כרע במודים".

לאחר שבע שנות קבורה באדמה, הופכת שדרתו של מי שלא כרע במודים לנחש. מדוע הוא מקבל עונש זה? – משום שכמו הנחש, אשר בעקבות קללתו אין לו חוש טעם בפיו, וכל מאכליו הינם בטעם עפר ואינם מסבים לו הנאה, כך מי שאינו יודע להודות לה', שזה שורש הסיבה לכך שאינו כורע במודים – אינו מכיר בטובה שנתנו לו, ולא מרגיש טעם במה שקיבל.

והנה, לאחר שהודתה לאה, היא הפסיקה ללדת ילדים נוספים, כנאמר (כט, לה) "ותעמוד מלדת".

מדוע נענשה לאה, לאחר שהודתה לה'?

מכיון שביחד עם ההודיה לה' על מה שגמל לנו בעבר, עלינו לבקש ולצעוק על העתיד, כמו שכתוב: "הודו לה' כי טוב, כי לעולם חסדו, ואמרו הושיענו אלוהי ישענו... להודות לשם קדשיך", אנו מודים להשי"ת על העבר "הודו לה' כי טוב", וביחד עם זאת "ואמרו הושיענו... והצילנו מן הגויים", צועקים ומבקשים על העתיד שיצילנו, כדי שאז נודה לשם קדשו.

כאשר שואלים את הרב הלל זקס: "מה שלום כבוד הרב?", הוא נוהג לענות: "ברוך ה' טוב, כן יתמיד חסדו עלינו...". כדי להרגיש שבד בבד עם ההודאה, יש לצעוק ולהתפלל על העתיד.

הבעיה היא שלא תמיד אנו רואים שיש על מה להודות... הרבה פעמים נדמה לנו שאין מספיק, ומה שכבר ישנו, נעלם ואינו קיים, וראיינונו ממוקדת רק במה שחסר ובמה שאיננו.

בין ראובן ושמעון היו קשרי ידידות ענפים במשך שנים רבות, וכאשר הוצעה בתו של זה לבנו של זה, קיוו שניהם להצלחת השידוך. ואכן, לא חלף זמן רב עד שבאו השנים בקשרי שידוכים זה עם זה, ושמתחת גדלה עד מאוד.

אולם לא חלף זמן רב עד שנודע לראובן, כי שמעון, מחותנו, נקלע לקשיים כלכליים, ולמעשה היהוה מבוסס עד למעלה מארכובותיו בביצת חובות טובעני.

הזדרז ראובן, נטל לידו עט וקסת וכתב לרעינו משכבר הימים מכתב תנחומים נוגע ללב. הוא ביכה את מר גורלו והשתתף עמו יפה בכל מצוקותיו, ולבסוף חתם: "נ. ב. לגבי השידוך שבינינו, ודאי תבין, כי לרגל ההתפתחויות האחרונות בטל השידוך כלא היה, שכן לא יעלה על הדעת, שאנוכי ובני נשתדך עם בעל חוב..."

הוא שלשל את המכתב לבית הדואר, ובכך תמה ונמתחה פרשת שמעון מחייו.

אולם, עודו מהרהר למי יפנה כדי לחפש שידוך אחר לבנו, התקבל בביתו מכתב תשובה משמעון, שבו מודה לו חבירו מקרב הלב על דברי העידוד והנוחם שטרם לכתוב לו, ומוסיף כי השידוך אינו בטל, אלא חי, קיים ונושם...

המכתב המפתיע לימד את ראובן שככל הנראה לא הבין שמעון במה דברים אמורים, וכדי שחלילה, לא יצאו תקלות תחת ידו, מיהר וארז את כל המתנות שקיבל בנו, נתנם ביד שליח ומינה אותו להשיבם לבית שמעון, ולציין באזוני כי השידוך בטל ומבטל.

זמן קצר לאחר מכן, הודיעו לו כי אורח חשוב הגיע לביתו.

בפתח הבית עמד שמעון בכבודו ובעצמו, אוחז בידו את ערימת המתנות של הבן ואומר: "שלום עליכם! מדוע שלחתם לי את המתנות הללו, שלכם הן!"

"קח לך", אמר ראובן והשפיל את מבטו.

"לא אקח. אלו המתנות שלך, השידוך חי וקיים..."

\*\*\*

בראות עם ישראל את רעתה הגדולה של ה"אבן" הוא יצר הרע של העבודה זרה

-

"כל זמן ששינינו גבירים היה השידוך חי, אולם מרגע שאתה אינך גביר, אין טעם לדון בכך, וברור שהשידוך מתבטל לגמרי".

"יש על מה לדבר, אולם אתה אינך מעוניין לעשות זאת, והשידוך חי".  
משנוכח ראובן בעקשנותו של שמעון, הבין כי צרתו צרה, והחליט לנסוע אל אחד האדמורי"ם שיחליט בעניין.  
ביום שישי, אחרי חצות היום, הגיעו השניים לבית האדמו"ר.  
"שלום עליכם".  
"הרבי יודע... שידכתי את בני, אולם המחוחן פשט את הרגל"  
"אני יודע".  
"כעת הנני רוצה לבטל את השידוך"  
"ככה?... מזל גדול יש לך שאתה באתה אלי... אולם יום שישי אינו זמן לדיבורים, היכנס אלי שוב במוצאי שבת"  
בבת אחת נגולה אבן גדולה מעל ליבו של ראובן, ברוך ה'! האדמו"ר אוחז בדעתו, ולבטח הוא ימצא את הדרך להודיע על כך לשמעון בצורה שאינה משתמעת לשתי פנים.  
במשך כל השבת לא סר החיוך מעל פניו, ומיד בצאת השבת הידפק על דלתות בית הרבי.  
"שלום עליכם", הושיט לו האדמו"ר את ידו.  
"באתי בקשר לשידוך".  
"מה?"  
"אני רוצה הדרכה. איך, למעשה, לעזוב את השידוך המדובר?"  
"אומר לך. כמה התחייבת אתה?"  
מאה אלף דולר".  
"יכמה התחייב הצד השני?"  
"עוד יותר".  
"אם כן, תתן את הכסף שהתחייבת וגם את הכסף שהוא התחייב ולך לחופה שמח וטוב לב..."  
פער ראובן את פיו בתימהון, ובקושי הצליח לשאול: "הלא הרבי אמר שהנני בר מזל שבאתי הנה".  
"וודאי שהנך בר מזל על שאתה באת הנה", חיך איליו האדמו"ר, "האם היית מעדיף שאתה תפשוט את הרגל, ושמעון יבוא לשאול עליך?!"  
כה התרגלנו לראות בכל עניין שהוא את הצד השלילי, עד שאין אנו מבחינים כלל בצד החיובי, וכך אנו שרויים תדיר בעצב רב.  
חלק מעבודת החיים שלנו היא "הפעם אודה את ה'", אשר מגיע מכח ההכרה בטובתו של מקום!

**גאולת עם ישראל - על ידי האחדות והשלום**

וירא והנה באר בשדה והנה שם שלשה עדרי צאן רבצים עליה כי מן הבאר ההוא ישקו העדרים והאבן גדלה על פי הבאר. ונאספו שמה כל העדרים וגללו את האבן מעל פי הבאר והשקו את הצאן והשיבו את האבן על פי הבאר למקמה. ויאמר להם יעקב אחי מאין אתם ויאמרו מחרן אנחנו. ויאמר להם הידעתם את לבן בן חזור ויאמרו ידענו. ויאמר להם השלום לו ויאמרו שלום והנה רחל בתו באה עם הצאן. ויאמר הן עוד היום גדול לא עת האסף המקנה השקו הצאן ולכו רעו. ויאמרו לא נוכל עד אשר יאספו כל העדרים וגללו את האבן מעל פי הבאר והשקונו הצאן (כט, ב-ח)

האלשיך הקדוש בספרו 'תורת משה', דרש פסוקים אלו בדרך רמז "על שלשלת הדורות בגלות שגלינו מארצנו ומבית מקדשנו:

יעקב אבינו ראה כאן מחזה נבואי: וירא והנה באר בשדה. "באר" הוא בית המקדש. משם היו נובעים ה"מים החיים" - כל השפע וכל הטוב שבעולם. והיכן נמצאת "באר" זו? "בשדה", שהרי נאמר על בית המקדש: "ציון שדה תחרש" (ירמיהו כו, יח).

והנה שם שלשה עדרי צאן רובצים עליה - אלו הכהנים, הלוויים והישראלים, שכולם נכללים בתואר "צאן".

ולשם מה הם באים לשם?

כי מן הבאר ההוא ישקו העדרים - כי מבית המקדש, כאמור, היו מקבלים את השפע, הן הגשמי והן הרוחני, ובשמחת בית השואבה היו שואבים משם רוח הקודש כמו שאמרו חז"ל ("בר"ע, ח).

אלא שגרמו העוונות והאבן גדלה על פי הבאר. בגמרא (סכה נב ע"א) מבואר, שאחד משמותיו של היצר הרע הוא "אבן", אבן גדולה הושמה על פי הבאר ומנעה את האפשרות לשאוב משם את השפע. כלומר, בא היצר הרע, החטיא את עם ישראל בעבודה זרה, ועתה הבאר הזו נסתמה, נחרב בית המקדש הראשון.

\*\*\*

בראות עם ישראל את רעתה הגדולה של ה"אבן" הוא יצר הרע של העבודה זרה

-

2

ונאספו שמה כל העדרים - בתקופת בית שני עלה עזרא הסופר מבבל, יחד עם כל אנשי כנסת הגדולה, עשו אספה גדולה "ויזעקו בקול גדול אל ה' אלקיהם" (נחמיה ט. ד).

ומספרת הגמרא (יומא סט ע"ב), שהתפללו לקב"ה וכך אמרו: "בייא, בייא [לשון זעקה]! היינו האי דאחרביה למקדשא, וקליא להיכלא, וקטליניהו לכלהו צדיקי, ואגליניהו לישראל מארעהו, ועדין מרקד בין" - אותו יצר הרע של עבודה זרה - בגללו נחרב בית המקדש, נשרף ההיכל, נהרגו כל הצדיקים, ועם ישראל הגלה לבין האומות, ועדיין קיים הוא בתוכנו!

"כלום יהתיה לן אלא לקיבולי ביה אגרא" - הרי כל מה שנתת לנו, רבונו של עולם, את היצר הרע של העבודה זרה, הוא כדי שנתגבר עליו ויהיה לנו על כך שכר. שכר מקבלים רק כשמתגברים. על ימות משיח נאמר: "והגיעו שנים אשר תאמר אין לי בהם חפץ" (קהלת יב, א), כי באותו זמן ישחט הקב"ה את היצר הרע, ולכן יהיו אלו ימים שאין בהם מה לעשות, כי כל החכמה היא לקיים מצוות כשיש נסיון, כשנוקמים להתגבר על מכשולים!

יסוד גדול זה, נלמד מהמעשה הבא שארע עם רבי שלום שברון זצ"ל: בימי קום המדינה היו ימים קשים. הנוער ברובו נסחף אחרי תנועות ההתנגדות לבריטים, והיה צורך בספינת הצלה למנוע את הסחף הגדול. ר' שלום יחד עם קבוצת תלמידי חכמים אספו בני נוער ויסוד מסגרות תורניות.

אחד הבחורים שהשתתף בקביעות בשעורי הערב החל להחסיר. יום, יומיים שלושה. ר' שלום החליט שמתפקידו לאתר את הנער ולהשיבו לחיק אהבת התורה. נקש על דלת בית הוריו, נכנס פנימה, ולהלן השיחה המאלפת שהתפתחה ביניהם:

"שלוש עליך יקירי. בימים האחרונים לא ראינו אותך, וחששנו אולי נפלת למשכב, או שמא משהו אחר מציק לך..."

"לא, מורי ורבי, ב"ה, אני מרגיש טוב, אני גם אוהב ללמוד גמרא, אלא שהשבוע אחסיר. בשבוע הבא אשוב לספסל הלימודים ביתר שאת."

"מה קרה? משהו חולה במשפחה?"

"לא, חלילה. יש לי סבה צדדית שמונעת ממני להשתתף בשעור, אך כמו שכבר אמרתי אני מבטיח להשתתף בשקידה מיד עם סלוק הטרדה."

"סתם מענין, מה הטרדה שמצליחה להפריע לך דוקא באותה שעת ערב מוקדמת של השיעור?"

"קשה לי לספר, אני מתבייש... זה לא בשביל הרב..."

"ר' שלום הפציר בו בעדינות שיספר על מה ולמה ההיעדרות, עד שלבסוף נכנע הבחור להפצרותיו ונאות לספר:

"את האמת אספר: השבוע מתקיים המשחק המרכזי ב"כדורגל", שעות המשחק חופפות לשעות השיעור, ואני לא מסוגל לוותר על רגעים אלו!"

"ר' שלום שמע את הדברים ושתק שתיקה קצרה. אחריה הרים עיניים אוהבות ואמר: "ידידי היקר, טוב, שמעתי והבנתי. רק מה שמעניין אותי מה סוד האושר במשחק הכדור. הייתי שמח מאד לשמוע מקרוב על מהלך המשחק."

התלמיד חש בנוח ליד ר' שלום החביב, והדברים קלחו מפי בפשטות:

"אם הרב רוצה אסביר לך" אמר בחיך, "המשחק בנוי על שתי קבוצות המשחקות אחת מול השנייה, ואם נרצה להגדיר את ההצלחה על רגל אחת נאמר - שמי שמבקיע את השער הוא המאושר, זאת אומרת, בצדי המגרש יש שער רחב ממדים ומי שבוטע בכדור ומכניסו לשער הוא המנצח. הרגע שהכדור נכנס לשם - הוא הרגע של המשחק!"

"ר' שלום העמיד פני תם כמי שאינו מבין כלל בכדור ושאל שאלה: "מה החכמה הגדולה להכניס כדור לתוך השער?! בוא עמי ואראה לך איך אני בוטע לתוך השער עשרים כדורים במהירות הבזק."

הבחור חייך: "את העיקר שכחתי לספר לרב! ליד השער עומד שומר והוא משתדל למנוע, והחכמה היא להתגבר עליו להכניס את הכדור."

"אני רוצה להבין", בקש ר' שלום, "אותו שומר לא הולך לישון? הוא נמצא ליד השער עשרים וארבע שעות בימימה, אוכל שם וישן שם?"

"מה פתאום!" צחק הנער, "ודאי שהוא הולך לישון. הוא עומד שם רק בשעת המשחק. ואחר כך הוא שב לחיי היום יום."

"אם כך" שאל ר' שלום, "מה הבעיה, נבוא בלילה כשהשומר הולך ונבקיע את השער ללא שום בעיה..."

הבחור הגביה את קולו: "דוקא משום כך, דוקא מכיון שהשומר הסתלק ואין קושי להכניס את הכדור - אין זו חכמה להכניס את הכדור. החכמה והגבורה היא רק בשעת הקושי, כשעומדים במגרש שחקני הקבוצה היריבה ומנסים בכל כוחם למנוע את הבקעת השער. אם אז הצלחת להבקיע - זו הצלחתך הגדולה!"

"ר' שלום נעמד על רגליו, הביט על הבחור ואמר בקול: "ישמעו נא אוזני מה שפיך מדבר. האם לבוא לשיעור בשבוע הבא זו גבורה?! אתה הרי רוצה ללמוד, ובשבוע הבא לא תהיה לך שום מניעה לבוא לשיעור, אם כך, החכמה אינה גדולה במיוחד. החכמה הגדולה היא בשעה שיש מפריע שעומד בשערי בית המדרש ומונע את הכניסה. בשעה זו, נקודת האושר היא להבקיע את השער!..."

כשבאים ימים "שאינן בהם חפץ", כשהיצר הרע שוב אינו שולט - אז אין זו חכמה גדולה להמנע מעברות. כל מה שנתן לנו היצר הרע, הוא כדי שנעמוד בניסיונות ונקבל עליהם שכר.

אמר, אפוא, אנשי כנסת הגדולה: "לא איהו בעינן ולא אגריה בעינן" - איננו רוצים לא אותו ולא את שכרו. הנה תראה, רבונו של עולם, מה קרה: כבר נחרב בית המקדש, היינו שבעים שנה בגלות, ועדיין יצר הרע מרקד בינינו ואיננו מצליחים להתגבר עליו. אנא, קח אותו מאתנו!

"אותיבו בתענייתא תלתא יומין ותלתא לילואתא" - ישבו בתעניית שלשה ימים ושלשה לילות, עד שמשמים מסרו את היצר הרע דעבודה זרה בידיהם. "נפק אתא כי גוריא דנורא מבית קדשי הקדשים" - ראו דמות גור אריה של אש יוצאת מתוך קדש הקדשים. דרפו אחריו, תפסו אותו, שמוהו בתוך סיר של עופרת ובשלוהו עד שמת. רק שיערה קטנה ממנו נפלה ארצה, ומחמתה יש עדיין יצר הרע של עבודה זרה בעולם.

זהו שנאמר כאן: ונאספו שמה כל העדרים - אנשי כנסת הגדולה, וגללו את האבן מעל פי הבאר - הצליחו לבטל את היצר הרע של העבודה זרה, ולבנות את בית המקדש השני, "והשקו את הצאן" - כלל ישראל חזרו להנות מהשפע שנבע מה"באר" - מבית מקדשנו ותפארתנו.

אלא שאז התגלעה מחלוקת בעם ישראל, שנאת חנם. ומה קרה?

והשיבו את האבן על פי הבאר למקמה - עם ישראל השיבו את היצר הרע והחריבו גם את בית המקדש השני. שוב נסתתמה ה"באר".

(ומתוק האור)

"ויעבד עמו עוד שבע שנים אחרות" (כט, ל)

"מה ראשונות באמונה אף האחרונות באמונה, ואף על פי שברמאות בא עלי" (רש"י).

סוחר אמיד, בעל בעמיו, הפליג לרגל מסחרו באוניה בלב ים. לפתע סער הים והאוניה נטרפה ושקעה במצולות. כל נוסעי האוניה נספו, מלבד הסוחר שנסחף עם הזרם והושלך על חופו של אי קטן ולא מישב.

הוא צנח על האדמה באפיסת כוחות לאחר מאמץ גופני אדיר של שחיה ממושכת כשכל העת המוות נושף בעורפו.

מחשבות עגומות מאיימות להטריף את דעתו: היכן אני נמצא? עד מתי אשהה כאן? בזו אחר זו עולות דמויות הקרובים אליו, געגועים שוטפים אותו לאשתו ולילדיו מלווים בתהומות עצב.

יום ועוד יום, והמציאות טופחת על פניו. חילוץ לא נראה באופק. גם לקושי יש קצב וסדר יום והוא מסתגל ומתרגל, מנסה לאתר מזון ומקום לשרוד.

עמוק בלב שוכן לו בכי לצד מעיינות כאב, יגון עוטרף ונושק לאנחה. הרעב מכה בו, הספק מכרסם, בדל תקווה מנסה לתפוס אחיזה. הוא מתפלל בלהט לבורא שיציל אותו ובכל יום נוהג הוא לסרוק את האופק מקצה עד קצה, אך שום דבר לא נקלט בטווח ראייתו.

תשוש ופצוע הוא בונה לעצמו צריף קטן מעצים שנסחפו אל החוף, לפחות יהיה לו מחסה מחיות טורפות. לצריף הוא מכניס את מעט חפציו שהיטלטלו אתו ביים. זה היה כל רכושו בעולם, זה היה כל עולמו.

הצריף היה בשבילו הכל! באחד הימים, כאשר יצא מצריפו והלך לחפש מזון, פרצה דליקה וכלתה את הצריף ואת כל חפציו, להבות האש גדלו והתפשטו ואיימו לשרוף את כל האי.

עשן שחור היתמר אל על. לנגד עיניו נחרכו ונעלמו מיטלטליו, עולמו עלה באש לקול צפצוף ולחש להבות.

כל שנותר לו הפך למאכלת אש. המשען היחיד שלו, המעט שהצליח ליצור בכל כוחות הגוף והנפש נמוג. עומד מול האש, בלי יכולת להניע אבר, דקות של הלם. אחר כך התיישב על אדמות האי, שטף דמעות פרץ וכל היאוש שבעולם נשקף מעיניו. תמצית הייסורים, שיאה של שפלות.

הוא גנח בצער ובלב מיוסר פנה לבורא ובכה: אבא, למה? למה זה קורה לי? למה בא עלי אסון אחר אסון?

אין אונים הוא מוביל את שרידי גופו החבול אל מערה סמוכה ונרדם.

מוקדם בבוקר הוא מתעורר לקול רעש אדיר. מבוהל הוא משפשף את עיניו וקולט ספינת הצלה מתקרבת.

הוא עומד המום, חלום חייו מתגשם. "איך ידעתם שאני כאן?" - שאל נרגשות את מושיעיו.

"שבועיים אנו מחפשים אחרך, רק אתמול ראינו את סימני האש והעשן ששיגרת אלינו, הם היו סימני הדרך שהובילו אותנו להצלתך" - - -

דוגמאות רבות, רבות מאוד, ניתן למצוא בכל תחומי החיים.

ברשימות חייו של האדם - כל אדם באשר הוא - מצויות התרחשויות דומות. כאשר מתעקש להגיע, לדחוף, לפרוץ... - והדבר נמנע ממנו, ורצונו אינו מתגשם בפועל - חושב הוא עצמו לבייש-מזל.

אולם לבסוף, יש גם יש, שמתגלה לו הטוב האמיתי, נוכח בעליל שהמניעה ממנו - אי הצלחה שלו - היתה הטובה הגלויה, לעיתים הצלת חייו ממש!

על כגון זו כתב רבינו בחיי בספרו "חובות הלבבות", "וכן ראוי שתבחין את נפלאות ה' בהנהגת העולם, על ידי שתסתכל תמיד בתוצאות הסופיות של המאורעות העוברים עלינו, הנראות כרעות בתחילתם ובאות עלינו שלא ברצונו, ובסופן הולכות לטובה.

ומסופר על חבורת עוברי דרכים שלנה ליד קיר אחד, ובא כלב וטינף את אחד מן החבורה, ההוא נייער משנתו וקם לרחוץ את עצמו, וכשהתרחק מחבריו נפל עליהם הקיר ומתו, והוא ניצול.



והרבה פעמים קורים מקרים דומים...

בהמשך הפרשה, כאשר רחל אמנו מבקשת מלאה את הדודאים תני נא לי מדודאי בנך... מה אומרת לה לאה?

**המעט קחתך את אישי ולקחת גם את דודאי בני** – לא רק שלקחת את בעלי, את רוצה גם את הדודאים לקחת לי?!

**אומרים חז"ל** – רחל יכלה להגיד לה "אני לקחתי לך את בעלך?! אני נתתי לך אותו! מכאן, שהיא בכלל לא גילתה לה, שמדובר בסימנים... היא אמרה לה "בואי, ואלמד אותך את ההלכות שנחוצות לבית היהודי" ... היא העבירה לה את הסימנים, מבלי שהיא תרגיש שהיא מוסרת לה כאן, איזה שהוא מסר מיוחד.

בזכות המעשה הזה שעשתה אמנו, כתוב בפתוחה לאיכה, שהמעשה הזה של רחל אמנו, עתיד להביא אותנו לגאולה השלמה, שכולנו מצפים לה במהרה.

משמעות הדברים שמביא המדרש כאן, הוא שהמעשה שעשתה רחל אמנו במסירת הסימנים, הוא גדול יותר מעקידת יצחק.

שבא אברהם אבינו ללמד זכות מהעקידה, הקב"ה לא מגיב... כך גם יצחק וכך גם יעקב...

איזה זכות הקב"ה מקבל?

הזכות שמסרה רחל אמנו ללאה, ולכאורה הדבר הזה פלא.

אם הזכות הזאת היא כל-כך גדולה, שהקב"ה אומר **בשבילך רחל אני מחזיר את ישראל למקומן**.

היה צריך הכתוב לומר בראש השנה, במקום "ועקידת יצחק לזרעו היום ברחמים תזכור"... היינו צריכים לומר "ובזכות מסירת הסימנים של רחל ללאה, היום ברחמים תזכור"

ואנחנו מזכירים את העקידה ולא את מסירת הסימנים, **והשאלה שנשאלת היא** – למה הקב"ה לא מקבל את הטענה של האבות על העקידה, ומקבל את דבריה של רחל?

**כדי להבין את יסודם של דברים, נוסיף רק עוד שאלה אחת, שעומד עליה הסבא מקלם:**

רחל אומרת לקב"ה, שהיא לא מקנאת באחותה, היא מסרה לה את הסימנים ולא **קנאתי בה**...

שואל הסבא מקלם – איך יכל להיות שהיא לא קינאה, כאשר התורה אומרת, לאחר שלא ילדה את הילד הרביעי, את יהודה, אומרת התורה (ל, א) **ותקנא רחל באחיה**

אמנם רש"י במקום, מביא את דברי המדרש רבה, שאומר **ותקנא רחל באחותה**. קנאה במעשיה הטובים.

**שואל הסבא מקלם** – מאיפה ידעו רבנו, ש- **ותקנא רחל באחותה**, מדובר שהיא קנאה במעשיה הטובים?

אומרים חז"ל – היא קנאה, אבל במעשיה הטובים, אמרה "אם היא ילדה יותר ממני, סימן שהיא צדקת".

**שואל הסבא מקלם** – מאיפה חז"ל למדו את זה?

כדי להבין מה מונח כאן, נעמוד בס"ד, על רעיון יסודי, שעומד עליו רבינו בחיי, בספרו **כד הקמח** (ערך קנאה):

**כותב רבינו בחיי** – {קהלת ד, ד} **וראיתי אני את כל עמל ואת כל כשרון המעשה כי הלא קנאת איש מרעהו גם זה הבל ורעות רוח**. למה הכוונה?

**כל עמל** הם קנייני הגוף עושר נכסים וכבוד, ושאר מעלות השררה. **כל כשרון המעשה** – תורה, תשובה ומעשים טובים. כל זה **קנאת איש מרעהו**. בין בעושר, בין בחכמה, ובאיזה מעלה שתהיה. הכל הקנאה מצויה, בין איש לחברו.

כותב לנו כאן רבינו בחיי יסוד, שאותו יסוד כתוב באבן-עזרא על הפסוק הזה.

הבריאה כולה מתופעלת, על יסוד הקנאה. אם אדם לא היה מקנא, שלושת רבעי הדברים שיש לו בבית, לא היו שם. כל מה שהאדם במביא לעצמו יותר דברים, זה בגלל שיש את זה אצל השני. אם יש את זה אצל השני, גם הוא רוצה!

**והראיה לכך פשוטה מאוד:**

אדם שחי באי בודד... הוא לבד, אין אף אחד באי. יש לו וילה, יש לו שמש, יש לו דשא... ב"ה מבסוט.

כמה חולצות יש לכן-אדם הזה בבית?

יש לו קניין והוא יכל ללכת לקחת מה שהוא רוצה משם...

מה הוא צריך?

שתים ליום חול ושתים לשבת מקסימום...

למה אדם יש לו מינימום 18 חולצות בארון?! בשביל מה הוא צריך את כולם?!

אז מי שהולך עם לבן, יש לו פחות בעיות... אבל מי שהולך עם צבעוני, הוא בבעיה, כי מה, תבוא כל יום עם אותה חולצה?!

בלבן אי אפשר לדעת, הכל אותו צבע ©

מי שבא עם צבעוני, צריך להחליף כל יום חולצה, אחרת יגידו לו "מה, אתה לא מתרחץ?!" ©

אז הוא חייב להחליף...

אבל אם הוא באי בודד, הוא יכל ללבוש אותה חולצה מראשון עד שיש...

ניתן לשער מה חש אותו אדם בעת שאירע לו האירוע. אפשר שהתמרמר על רוע מזלו, כי הנה כשהוא מבקש להתנמנם לשעה קלה מעמל יומו, גם זה לא ניתן לו. אפשר שגם הרהר לעצמו כמה מאושרים חבריו, שהנה הם נמים את שנתם בשלווה, בעת שבה עליו לקום להתרחץ מהתקלה שאירעה לו. אולי הוא גם נזכר במאורעות דומים שקרו לו בעבר, ומכולם הסיק שאכן הוא ביש מזל ללא תקנה. והנה כעבור שעה קלה בלבד התברר שההיפך הוא הנכון ודווקא לו השעה שיחקה לטובה.

הנה בפרשתנו מגלים לנו קורטוב מאישיותו הכבירה של בחיר האבות. פרק באמונה ובבטחון שאפיינו את יעקב אבינו. גם כשנגרמה רעה על ידי בעל בחירה - לבן הארמי, קיבל הכל בסבלנות מתוך אמונה שכל מה שעושה ה' הכל לטובה.

על כך מעיר ומאיר הגרי"צ מסלנט בספרו "באר יוסף": **אנו מוצאים לאחר שיעקב עבד ללבן שבע שנים תמימות בעבור רחל - "ויהי בבקר והנה היא לאה"**. הפתעה גמורה.

נקל לשער את ההתמרמרות שהיתה פוקדת כל אחד מאתנו אחר דבר כזה. אין ספק שכן תמותה רגיל היה מגיב על כך ברוגז גדול ובכעס רב שעולה היה עד לב השמים. ואם אין אפשרות להקים קול צעקה היה לפחות הולך עצוב ונדכא ונשבר לרסיסים.

והנה כאן לא נאמר אפילו "ויחר אף יעקב" אלא הוא פונה ללבן וקובל בניחותא על הרמאות: "ויאמר [בלשון רכה!] אל לבן מה זאת עשית לי הלא ברחל עבדתי עמך ולמה רימתני" (בראשית כט, כה)

יעקב אינו יוצא מגדרו. הוא מקבל הכל באהבה ובאמונה שמהלך זה מכוון משמים לטובתו ולאשורו.

כמה יש לנו ללמוד ולהתפעל מגבורתו ושליטתו על כחות הנפש שבקרבו. ...

ויעבד עמו עוד שבע שנים אחרות" (שם, פס' ל) פירש"י: "אחרות - הקישן לראשונות מה ראשונות באמונה אף האחרונות באמונה. ואף על פי שברמאות בא עליו".

מדברי רש"י אלו עומדים לנו על גודל צדקותו של יעקב. הוא לא התמרד נגד רמאותו וחוצפתו של לבן שהעבירו שלא ביושר שבע שנים נוספות, שגם אותן עבד באמונה וביושר. וכל זאת למרות שרמאות זו הולידה צרה נוספת ליעקב.

כידוע שמר יעקב אבינו את כל התורה, ובוודאי הציקה לו מאד העובדה שגאלץ לשאת שתי אחיות. בגמרא מובא שלעתיד לבוא כאשר יתנו ליעקב כוס של ברכה כדי לברך יאמר: "איני מברך שנשאתי שתי אחיות בחייך" (פסחים ק"ט ע"א). למרות כל זאת לא מצאנו את יעקב מתנגח עם לבן על דבר זה.

הוא קיבל הכל באהבה מתוך אמונה ש"כל דעביד רחמנא לטב עביד".

מהתבוננות נוספת בפרשת אמונה זו, למדים אנו שגם אם רשע ורע מעללים נטפל ומציק לאדם על לא עול בכפו, עליו לדעת שהכל מכוון משמים לטובתו ולאשורו. ומראותו של לבן שגבלה באכזריות נוראה ושיבשה ליעקב את עבודת ה', צמחה הישועה והגאולה לישראל בגלוייתיו השונות.

כך מצוינו במדרש איכה (בפתיחתא) שבשעת החורבן באו האבות ומשה רבינו, וכל אחד מהם טען והזכיר את זכותו לפני הקב"ה, ולא נתקבלה טענתם. עד שקפצה רחל אמנו ופירטה את עניין נישואי אחותה ליעקב, ואיך שריחמה על אחותה שלא תצא לחרפה, ומסרה לה את הסימנים שמסר לה יעקב. והוסיפה וטענה: "ומה אני שאני בשר ודם עפר ואפר ולא קנאתי לצרה שלי וכו', ואתה מלך חי וקיים, רחמן וכו' - מפני מה קנאת לעבודה - זרה שאין בה ממש". ועיין שם כל העניין באריכות. התגובה לדבריה לא איחרה לבא "מיד נתגלגלו רחמי של הקב"ה ואמר: בשבילך רחל אני מחזיר את ישראל למקומן, ה"ד: 'קול ברמה נשמע נהי בכי תמרורים רחל מבכה על בניה וגו' כה אמר ה' מנעי קולך מבכי וגו', ויש תקוה לאחריתך וגו' וישבו בני לגבולם" (שם, במדרש)

בזכות עמידתה של רחל בנסיון וצדקותה היוצאת מגדר הרגיל, הצליחה לפעול לגאולת ישראל יותר ממה שפעלו האבות ומשה רבינו גם יחד. אילו היה נושא יעקב את רחל מיד בתום השבע שנים הראשונות, וכפי שתוכנן מראש - היתה חסרה לכלל ישראל הזכות לצאת מן הגלות!

כל חיי האדם הם לטובה, וגם אם אין הטובה נראית לו לאלתר, הרי היא תעלה ותצמח בבה העת.

(בנועם שיח)

**אומרת התורה - (כה) ויהי בבקר והנה הוא לאה...**

שואלים חז"ל – מה, רק בבוקר הוא ידע שזאת לאה?!

ואומרים – כן, הוא ידע רק בבוקר...

אומרת הגמרא (מסכת בב"ב, ) שמסר יעקב אבינו סימנים לרחל אמנו, ובעלי התוספות כותבים, שהסימנים האלה הם – חלה, נידה והדלקת הנר. אלו שלושת הסימנים של הבית היהודי, ורחל אמנו, בשעה שראתה שאחותה הולכת להתבזות, מסרה לה את הסימנים, כדי שלא תצא לבושה ולחרפה....

יעקב אבינו בא בלילה, ושואל אותה את הסימנים, והיא אומרת לו אותם...חשב יעקב אבינו, שבאמת זו רחל, לא חשב על משהו אחר...

**אומרים חז"ל** – כשרחל מסרה את הסימנים, היא לא אמרה ללאה "תדעי לך, זה הסימנים שיש ביני לבין יעקב. היא לא גילתה לה את זה. מאיפה יודעים שהיא לא גילתה לה?

כל מה שיש לאדם, זה כי הוא נמצא עם אחרים, הוא חייב לרוץ אחריהם, אז אין לו ברירה ...  
לפני כמה שנים, היה למישהו מיקרוגל?  
מי היה צריך, היה לוקח סיר ושם על הגז ומחמם ...  
אז למה אתה צריך מיקרוגל?  
תשמע, השכנים שלי אמרו שכדאי שיהיה לי אחד!  
למי פעם היה מייבש???? הכל היו תולים בחוץ .... השמש היתה מייבשת ...  
היום התריסים סגורים, שמש לא מייבשת .... המייבש פועל .... "למי יש זמן?!" ...  
הורים מבוגרים שלנו, אין להם בבית לא מייבש, ואין להם מיקרוגל, אפילו לא שמעו מזה ...  
היום ב"ה, יש לכל אחד, שתיים מיקרו ואחד תרגום ©  
אפילו מיחם אין להם בבית! ... "מה רע בקומקום?"!  
על פלאפון, מי מדבר בכלל?!!  
אומר רבינו בחיי - כל העולם, מתנהג מסביב לקנאה. כי הקב"ה יצק את הקנאה, ביום שהוא אמר ויהי אור, נוצק עם האור הקנאה.  
מאיפה אני יודע שזה לא התחיל אצל הבן-אדם?  
ביום הרביעי לבריאה, היו שמש, ירח וכוכבים. באה השמש ואמרה - ריבוננו של עולם, אין שני מלכים, משמשים בכתר אחד.  
אמר לה הקב"ה - לכי ומעטי את עצמך!  
מה שייך אצל ירח קנאה? מה ירח הוא בעל חי? יש לו רגשות?  
הפירוש הוא, שכדי לתפעל את הבריאה, הפעיל הקב"ה את מערך הקנאה, כי הוא נצרך לקיומה של הבריאה!  
בלי זה, אומר רבינו בחיי, העולם לא אז.  
כי אם אדם לא היה מקנא, אז חצי מהשבע, הוא לא היה עובד בכלל... בכל מה שהוא עובד, זה כי להוא יש אוטו, וצריך להחליף את האוטו .... ההוא כבר עבר מדידת שלושה חדרים, לזירת ארבע חדרים.... ההוא גמר עם ארבעת חדרים, הוא כבר קנה פנטהאוז ... גמר עם זה, עובר לוילה....  
אתה רץ אחריו... רץ ורץ ... עד שאתה עובר לווילת קרקע, כדי להתרגל לקרקע ©  
כל הזמן אתה רץ! בשביל מה אתה רץ??  
האדם, אומר רבינו בחיי, כל הזמן הוא בריצה, כל הזמן הוא צריך להשיג את האחרים. זה כבר היה חקוק בבריאה, עוד לפני שהיו כאן בני-אדם!  
אומר רבינו בחיי - היסוד הזה של קנאה, יצוק בבריאה, והוא לא רק אצל בני האדם, הוא נמצא גם אצל בהמות.  
איזה בהמות?  
על הנחש, אומרת הגמרא במפורש (מסכת סנהדרין) - בשעה שראה הנחש, שצולים לאדם הראשון בשר ומביאים לו יין, נתקנא הנחש באדם.  
גיידו לי - תשמע... הנחש הזה, זה לא כמו הנחש של היום... זה היה נחש עם רגלים... היה מביא כל מיני אבנים טובות... זה לא בעל חיים, אל תביא דוגמא ממנו!  
בסדר, אני מקבל. אבל מצאתי מדרש ©  
אומר המדרש, כשאליהו הנביא מביא שתי פרים, פר אחד הולך לעלות לנביאי הבעל והאשרה, ופר אחד הולך לעלות לשם ה'. שני אחים שגדלו אצל אמא אחת... אותו גודל... גדלו במרעה אחד ... אומר להם אליהו "לכו".... הוא לא מוכן ללכת... למה??  
אומר לו העגל - אח שלי ילך לה', ואני אלך לעבודה זרה??  
ואם אח שלך לא היה פה? היו לוקחים רק פר אחד לעבודה זרה, היית הולך? בטח שהיית הולך, אף אחד לא שואל אותך... אז מה אכפת לך עכשיו ללכת?? הוא אומר - אם אני הולך לבד, אז לא אכפת לי, אבל איך יכל להיות שאח שלי ילך לה', ואני ילך לעבודה זרה?!! לא מוכן! אם אני לבד... לא אכפת לי...  
מאיפה זה בא??  
היסוד של הקנאה, מחלחל גם לבעלי חיים, ורבותינו אומרים, שיסוד הקנאה נמצא גם אצל מלאכי השרת.  
אמנם מלאכי השרת, בינם לבין עצמם אינם מקנאים, כי בשמים אין קנאה ... במה הם מקנאים?  
בבני-האדם. הם רואים את בני האדם ומקנאים בהם!  
כותבים רבותינו, שהיה מלאך אחד, שהיו לו 12 כנפיים, זה היה השיא במלאכים. הוא נתקנא באדם, וקיצצו לו שישה כנפיים. התכווץ בגלל הקנאה שלו... רבותינו, קשה מאוד לדבר על אנשים גדולים. לא רק שקשה, אלא אסור!  
אומרים חז"ל בגמרא (מסכת שבת ק"ט) - אם ראשונים כמלאכים אנו כבני אדם, ואם ראשונים כבני אדם אנו כחמונים  
אתה הולך לדבר על האבות הקדושים... על שנים-עשר השבטים... אתה צריך להיזהר במה שאתה הולך להוציא מהפה...  
אבל אתם רואים שחז"ל כותבים את זה, למה??  
כי הם רוצים שנלמד. לא סתם הם כותבים דברים!  
אדם מוכן למות! אין לו בעיה למות... יש לו בעיה, שמישהו אחר יהנה ממה שיש לו. זה יסוד הקנאה, שמתפעל את האדם.  
רבותינו, הולכת חוה, מפתה אותה הנחש לאכול מעץ הדעת... את רוצה לאכול? תאכלי!

איך יכל להיות שאתה לוקח עץ ואבן, ואתה אומר "הנה, זה האלוהים!" כאן באה מידת הקנאה של הקב"ה!

אם ככה, עכשיו נוכל להבין את היסוד הנפלא:  
למה חרב בית ראשון?

בגלל עבודה זרה, גילוי עריות ושפיכות דמים...

בא מנשה ומכניס צלם להיכל. אמר הקב"ה "צריך להחריב את בית המקדש"...

למה?  
אני האלקים, אדוני האדונים... אתם מכניסים פסל לבית המקדש?!? ועליו אתם מכריזים שהוא האלוהים?!

כי אנכי ה' אלקיך אל קנא - כאן באה מידת הקנאה.

באה רחל לפני הקב"ה, ואומרת - ריבונו של עולם, למה החרבת את בית המקדש?!? כי קינאת לעבודה זרה?!

אני נתתי לאחותי את הסימנים, ולא קנאתי לצרה שלי! אז גם אתה, תבנה את בית המקדש...

בוודאי שמעשה העקידה, הוא מעשה גדול ממסירת הסימנים... ודאי שהוא יותר גדול, כי אתה מזכיר אותו בראש השנה... אז למה כאן, בבניית בית המקדש, הזכות של רחל היא זאת שעומדת?

התשובה לכך היא פשוטה - כי בית המקדש חרב, בגלל עבודה זרה, ובית המקדש חרב בגלל עבודה זרה, ועבודה זרה הוא המקום שהקב"ה הוא אל קנא!

אומרת רחל - ריבונו של עולם, אני שאני בשר ודם, לא קנאתי לצרה שלי, אז למה אתה מקנא?!

אמר הקב"ה - בשבילך רחל, בטענה הזאת, אני מחזיר בנים למקומם! זאת טענה! אישה שקרוצה ממידת הקנאה, נטרלה עצמה ממידת הקנאה... זאת האישה שבזכותה יבנה בית המקדש!

לאחר היסוד הזה, נוכל עכשיו להבין דבר נפלא:

אומר הספר מעדני שמואל - בשעה שמגיע יעקב אבינו לארץ ישראל... בכניסתו לארץ ישראל, מתנה רחל אמנו ואני בבאי מפדן מתה עלי רחל. למה דוקא בכניסה לארץ ישראל היא מתה? לא יכלה למות בחרן? לא יכלה למות, אחרי שהיו גרים כאן כמה חודשים?!

אומר הרמב"ם (פרשת ויחי) את התשובה - האבות הקדושים בא"י, שמרו את כל התורה כולה, ולכן לא יכלה יעקב להיות נשוי, לשתי אחיות. רחל אמנו מסרה את הסימנים לאחותה. אחותה היתה הראשונה, שנשאה ליעקב. רחל אמנו, היא האישה השניה שנשאה ליעקב.

אז אם נכנסים לא"י, מי האשה הראשונה שצריכה למות?

האישה השניה. מי שנכנס שני, הוא מת ראשון. לכן נפטרה רחל, בכניסה לארץ ישראל.

יוצא, שכתוצאה ממסירת הסימנים, רחל אמנו מתה!

יוצא שסיבת המוות שלה היתה, כי עשתה טובה לאחותה!

עשיתי טובה לאחותי, נתתי לה את הסימנים, ואני משלמת בחיים שלי?!?!

אומר הקב"ה - תקבור אותה בדרך, שזה יהיה הסמל, שבזכות האישה הזאת תבוא הגאולה! אישה שמסרה את עצמה, מתוך ידיעה, שיתכן שהיא תמות, כשיכנסו לארץ ישראל, ואעפ"י כן, היא הלכה ומסרה לה את הסימנים!

היא מסרה לה את הסימנים מתוך ידיעה, שהכל שווה, בשביל שאחותה לא תצא לבושה ולחרפה. הכל שווה!

אישה שעד כדי כך נטולת קנאה, זאת האישה שבזכותה, אומר הקב"ה - אני מחזיר בנים למקומם.

יופגע במקום וילן שם וגו', וישכב במקום ההוא, ויחלום והנה סלם וגו' (כח, יא, יב) בפרשה זו מספרת התורה את יציאת יעקב מבית יצחק אביו, בלכתו ללבן הארמי חרנה, ומפסוקים אלו יש ללמוד הרבה כמה צריך האדם להתרחק מן החטא, וכמה יש לפחד שמוא נכשל בחטא, ומאידך, כמה שלווה יש ליראי ה' שאינם פוחדים משום דבר אחר.

הנה יעקב עוזב את בית יצחק אביו מקום הקדושה, והלך אל לבן הרשע, ופחד שמא ישכח וילמד מדרכיו הרעים, ואמנם כדי שלא נטעה ונעלה בדעתנו שחשש שמא ישפיע עליו לבן ממש, ראוי להזכיר את דברי יעקב בתחילת פרשת וישלח, "עם לבן גרתי ויהי לי שור וחמור", ודרשו (ראה רש"י שם) עם לבן גרתי ותרתי"ג מצוות שמרתי.

ואמר הרב מבריסק זצ"ל, (בשם ריבענר מגרמניה) האיך באמת הצליח יעקב שעם לבן גרתי ותרתי"ג מצוות שמרתי, מפני ש"יהי לי שור וחמור" שנדמה בעיניו לבן הרשע לא יותר משור וחמור! ואטו אם ישהה אדם ברפת ילמד מן הבהמות? ולכן לא השפיע עליו מעשיו הרעים. (וסיים הרב זצ"ל שאעפ"י שאין זה פשט הפסוק, אך זוהי השקפה נכונה), וא"כ יעקב הולך לשהות עם "שור וחמור", ובהסתכלות כזו על הרשע גם בלי להיות בדרגת יעקב אבינו אנו כבר היינו רגועים, כ"ש יעקב אבינו מלאך אלוקים בחיר האבות, וא"כ צריך להבין על מה פחד? כי מה למלאך אלקים עם שור וחמור?

ומי"מ יעקב אינו רגוע, עדיין פחד לבו מי יודע... ומה עושים כשיש עוד חשש רחוק מלהיכשל במשהו, אצלנו הדבר פשוט, לוקחים ספר תהלים ואומרים כמה פרקי תהלים... אולי גם הולכים לצדיק לקבל ברכה, אך יעקב אבינו, לימדונו חז"ל (מד"ר סח, יד) עה"פ "וישכב במקום ההוא" במקום ההוא שכב אבל י"ד שנים ששימש בבית שם ועבר לא שכב בלילה, שהיה עוסק בתורה! כלומר: על חשש רחוק כזה חגר יעקב עצמו ל"ד שנים רצופות בעמל התורה נורא שלא שכב לישון כלל!

ואחרי כל זה מה חושבים אנו כעת? בודאי אין יותר ממה לדאוג, לא! יעקב עדיין פוחד, ומעתייר תחנונים לפני ה' ונודר נדרים כמבואר במהלך הפסוקים, "ויוד יעקב נדר" וגו' ושבתי בשלום אל בית אבי (נט, כא) ומפרש רש"י, שלם מן החטא שלא אלמד מדרכי לבן.

ולמה באמת חושש יעקב כ"כ? מפני שבאמת אין סוף וגבול לפחד מן החטא! יסוד זה יודעים הצדיקים, שכח החומר חזק ועלול להכשיל את האדם, ולרוב דאגתם ויראתם מן החטא חוששים תמיד, וכדאמרו חז"ל צדיקים חושדים את עצמם, ולכן בסוף ניצולים מן החטא.

וסיפר אדמו"ר הגרי"ז חסמן זצ"ל, שהגרא"א מוילנא הוצרך פעם לצאת לרחובה של עיר, וכדי שיהיה בטוח שישבו שלם ולא ייפגעו חיללה בפגע כל שהוא, התיישב ללמוד (כמו שהגרא"א לומד...) פרק ראשון שבמסילת ישרים י"ד פעמים. והדבר הפלא ופלא, יעקב אבינו על שהיה בבית רשע, הוצרך י"ד שנים של עמל התורה, הגאון מוילנא על יציאה אחת מביתו לרחוב הוצרך י"ד פעמים חזרה על פרק ראשון במסילת ישרים, ואילו אנו... מסתפקים באמירת ה' יעזור, יהיה בסדר... פעם הוכיח הגרא"א לאפיאן ז"ל תלמיד אחד בנקודה זו, היה זה כששח לפניו תלמיד אחד שבדעתו לנסוע לשמחה משפחתית במקום פלוני, ר' אליהו שכנראה הבין לפי הענין שלא הכל יהיה שם על טהרת הקודש, ואולי גם מחיצה כראוי לא תהיה וכו' שאל את הבחור, ועם שמירת העיניים הינך בטוח?

נענה הבחור ואמר אשתדל לשמור את עיני, וה' יעזור, פנה אליו ר' אליהו ואמר לו: ראה! אני כבר זקן מאד, ובעין אחת אינני רואה כבר כלל, והשניה ג"כ כבר חולה, ואעפ"כ כשאני יוצא לרחוב רעדה תאחזי ואינני יוצא סתם, ואילו אתה בחור צעיר עם רתיחת הדם ושני עינים בריאות וטובות ואינך פוחד? ונתבונן עוד מגודל יראת חטא של יעקב אבינו ע"ה.

"וישכב במקום ההוא ויחלום והנה סלם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה", בחלומו רואה יעקב אבינו את כל העולמות, עולם העשיה, בריאה, יצירה, אצילות, והנה סולם מוצב ארצה וגו', היינו שהראו לו את כל הנבואות העתידות ואת כל התכלית של עם ישראל לדורותיו (ראה ברמב"ן) והקב"ה מבטיחו ושמרתיו בכל אשר תלך והיה זרעך כעפר הארץ וכו', ולפי מושגינו, הרי שכשנתעורר יעקב משנתו - היה צריך לצאת ברקידה ולשמוח שמחה גדולה.

אך בפסוק כתוב "ויקץ יעקב משנתו ויאמר אכן יש ה' במקום הזה ואנכי לא ידעתי", וברש"י פירש שאם ידעתי לא ישנתי במקום קדוש כזה, כלומר: במקום שיש שמוחה, יעקב פוחד שמוא נכשל בנדוד קל של חטא שישן במקום המקדש, והרי"ז נורא מלתבונן לדעת ולהשכל מהי "יראת חטא", וכמה רחוקים אנו מהשגה זו מרחק רב.

משל למה הדבר דומה לאדם שלא ידע באיזה תאריך הוא נמצא, ופתאום נופלת עליו תרדמה וחולם שאומרים לו מן השמים שהיום הוא ר"ה, ומבשרים לו שנכתב ונחתם לאלתר לחיים טובים ויוכה בזאת השנה לשפע של ברכה בעושר וכל טוב, והנה האדם הזה כשמתעורר, תחת לצאת בריקוד של שמחה והודיה להש"ת ואמירת נשמת כל חי בהתלהבות מרובה. הרי שמתעצב אל לבו, ורועד הוא בכל גופו, וכל איבריו דא לדא נקשן... ואומר הנה היום יום הדין ואנכי לא ידעתי, ואילו ידעתי לא ישנתי שהרי יום הדין לא ניתן לשינה אלא לפשפש המעשים וכו'... הלא אם נראה אדם כזה הרי שנפטר אורו במנוח ראש...! וכי לא די לו בזה שנתברר לו באופן הברור ביותר ששנתו אשר ישן כעת היתה רצויה ומקובלת לפני המקום? ועל מה מצא כאן "נערווי"??...

אכן, יעקב אבינו קופצת לו הדרך, סדרי בראשית משתנים, השמש שוקעת קודם זמנה, ולהדיא אמרו בפרקי דר"א פל"ה (והובא ברמב"ן כאן) שאמר לו הקב"ה יעקב הלחם בצקלונך והבא לפניך לאכול ולשתות ולשכב במקום הזה. ולכא"ו מה צריך עוד? כ"ש לאחר כל הנבואות וההבטחות שגילוהו ובישרוהו בחלומי כנ"ל, בודאי אנו היינו מבינים שאין מה לחשוש כלל, ואילו יעקב אבינו - מסיימים חז"ל (בפרקי דר"א הנ"ל) "השכים יעקב בבקר בפחד גדול, ואמר ביתו של הקב"ה וכו'", וזהו מה שפרש"י שהק"ץ משנתו פחד פחד גדול, ואמר אכן יש ה' במקום הזה, ואילו ידעתי לא ישנתי! כמו רגע מוותר על ידיעת כל הדברים הללו אינו מתמלא בשמחה רק פוחד פחד גדול, מי יודע... נדנדו קל של איסור!

וכן ראינו אצל דוד המלך (שמואל א כ"ד, ובמדרש שם) במערה, שמן הדין היה מותר לדוד להרוג את שאול כדן רודף והראו לו אותות מן השמים שנתנים את שאול בידו, ואעפ"כ פחד והתפלל "קולי אל ה' אזעק", שלא יפול שאול בידו, וצדק דוד בפחדו כדסיימו חז"ל, וכל זה היה נסיון ביד דוד, הוי אומר מכאן כמה רחוקים אנו מהבנה של "יראת חטא"!

ומסופר, כי פעם אחת אמר האדמו"ר ר' אברהם מסלונים זצ"ל לגבאי שלו, חושבים היום שאין אצל הליטאים יראת שמים כפי אשר יש אצל החסידים, בא וראך אדם שהוא ירא שמים אמיתי, קם האדמו"ר והלך יחד עם הגבאי לביתו של הרב מבריסק, בני הבית אמרו להם שהרב הלך לבדוק כשרותה של מקוה שנבנתה זה עתה.

האדמו"ר לא המתין, אלא הלך למקום המקוה לפגוש את הרב מבריסק כשבאו ראו איך שהרב עומד ונר בידו ובודק את כל הפינות ולבסוף מכריז כשר, כשר, הגבאי של האדמו"ר היה מומחה בעניני מקואות, ומרחוק הצליח להבחין שיש איזה סדק במקום מסוים, והפנה את תשומת לבו של הרב מבריסק על הדבר, הרב הלך מיד ובודק את הענין ומשאר שצדק המעורר בדבריו, התחיל לרעד כולו ידיו ורגליו דא לדא נקשן, עד שאמר האדמו"ר למלווהו בא נלך, איני יכול לראות את המחזה הנורא.

מעשה זה סיפר אותו גבאי בעצמו, שאכן נוכח לראות יראת שמים מהו, שהרי אף אחד לא טבל במקוה ולא אירע שום מכשול (אנו היינו בודאי אומרים אילו אירע לנו כן, ב"ה איזה השגחה... שבדיק נודמן אדם זה להצילנו ממכשול!) וגם עצם

יחד שמו על יצחק לפי שכהו עיניו וכלוא היה בבית, והרי הוא כמת, ויצר הרע פסק ממנו".

מבהיל על הרעיון מה שכתוב כאן: לא די בזה שיצחק אבינו היה זקן, גם לא די שבנוסף לכך היה עור, חז"ל מוסיפים שהוא גם היה "כלוא בבית". משמע מכאן שאם לא היה כלוא בבית, אלא יוצא לרחוב – היתה האווירה שברחוב יכולה להשפיע עליו לרעה, על אף היותו זקן ועיור. כה גדולה היתה השפעת הסביבה!

### לרבקה היה פחות מורת רוח

הכתוב אומר על הנשים שנשא עשו (לעיל כו, לה): "ותהין מרת רוח ליצחק ורבקה". רש"י מבאר את סיבת מורת הרוח: "שהיו עובדות עבודה זרה".

חז"ל אומרים שלפיכך הקדים הכתוב את יצחק לרבקה משום שליצחק צער ומורת רוח גדול היותר מזו של רבקה לפי שלא היה רגיל כל ימיו בעבודת אלילים, אבל רבקה היתה רגילה באביה ובאחיה שהיו עובדי אלילים.

גם מה שכתוב כאן מבהיל על הרעיון: רבקה עזבה את בית אביה בגיל שלש, וכבר עברו ששים שנה מאז שעזבה את הבית! שהרי עשו נשא את נשיו בהיותו בגיל ארבעים, ורבקה היתה אז בגיל ששים ושלש! ועדין השפעת הסביבה בה גדלה נתנה את רישומה, ומורת הרוח שלה היתה קטנה מזו של יצחק.

### נסוי במדת השפעף החברה

מספרים על מדען שהחליט לעשות נסוי בנושא השפעת החברה הסובבת. הוא זימן לחדרו עשרה מתלמידיו, כשלתשעה מהם גלה את סודו, ואחד היה "שפן הנסיון". הוא שרטט על הלוח שני קוים, כאשר הקו השמאלי ארוך יותר, בצורה משמעותית, מהקו הימני.

הוא פנה לתלמיד הראשון, זה בכל מבחן מוציא מאה, ושאל אותו: איזה קו לדעתו יותר ארוך? הלה נראה חוכך בדעתו, ולאחר מחשבה השיב כי הגיע למסקנה שהקו הימני ארוך יותר.

כך קרה גם כשהמדען פנה לתלמיד השני, חרוץ ומוכשר הכתה, ושאל את דעתו. גם הוא לאחר מחשבה מאומצת השיב כי למרות הלבטים שהיו לו מתחילה, הגיע למסקנה ברורה שאיננה משתמעת לשתי פנים כי הקו הימנים ארוך יותר.

כך קרה עם כל תשעת התלמידים.

וכעת הגיע תורו של העשירי, שפן הנסיון. "איזה קו לדעתך ארוך יותר?" שאל אותו המדען. היה ניכר כי הוא מתלבט קשות עם עצמו! "מה קורה כאן? הרי אני רואה בברור שהקו השמאלי ארוך יותר. אולם איך יתכן שכל תשעת קודמי, שהם התלמידי כשרוניים ומוצלחים שבכתה, קבעו כולם פה אחד שהימני ארוך יותר? כלום יתכן שהם הטועים ואני החכם היחידי? כנראה שראיתי מטושטשת, לא אכלתי היום, גם לא שתיתי קפה, יש לי סחרחורת וראיתי השתבשה..."

לאחר כמה דקות של התלבטות האיץ בו המדען להשיב על השאלה ולהביע את דעתו, והלה השיב: "הקו הימני ארוך יותר!" לא היה בכוחו ללכת נגד דעתם של כל התשעה שמסביבו...

יעקב אבינו, טרם לכתו לבית לבן, חשש מאד פן יושפע ממנו לרעה. לשם כך הלך והטמין את עצמו ארבע עשרה שנה בישיבה של שם וערב ולמד תורה. רק כשהרגיש שמלא את עצמו ב"תורה תבליו", והוא חזק די הצורך להמצא במחיצתו של לבן ולא להיות מושפע ממנו – הלך אליו.

ישנה אמרה חסידית איך הצליח יעקב לשרוד בבית לבן: "עם לבן גרתי" ותר"ג מצוות שמרתי. איך? "זיהי לי שור וחמור" – התיחסתי אליו כמו אל שור וחמור... כשאדם עובד ברפת, והוא רואה שם בעלי חיים מהלכים על ארבע – האם הוא יושפע מהם וילך גם הוא על ארבע?... יעקב אבינו, לאחר שחיוק את עצמו באהלה של תורה, בישיבתם של שם וערב, ידע בברור את דרך האמת, והתיחס ללבן כמו אל שור או חמור שאין מה ללמוד מהם.

הגמרא (סנהדרין לט ע"ב) אומרת, שלפיכך עובדיה הנביא היה זה שניבא על אחריתו של אדם ואמר: "זהה בית יעקב אש ובית יוסף להבה ובית עשו לקש ודלקו בהם ואכלום ולא יהיה שריד לבית עשו" (עובדיה א, יח): א. משום שהיה בעצמו גר אדומי, במצאצאי אליפז בן עשו. ב. "אמר הקדוש ברוך הוא: יבוא עובדיה הדר בין שני רשעים, אחאב ואיזבל, ולא למד ממעשיהם, וינבא על עשו הרשע שדר בין שני צדיקים, יצחק ורבקה, ולא למד ממעשיהם".

רשעים ברשות לבם. עשו גר בין צדיקים ולא למד ממעשיהם. לבן ארח בביתו עשרים שנה את יעקב אבינו, קדוש אלוקים, שנאמר עליו (כח, יג) "והנה ה' נצב עליו" לפי שהיה עקר המרכבה של השכינה, ולא למד ממנו כלום. לאחר שנופרד מיעקב כתוב (לב, א): "וישב לבן למקומו", ודרשו חז"ל (פסיקתא שם) "לרמאותו". יעקב אבינו למד אותנו איך אפשר לשהות עשרים שנה בסביבה של רשע ולא להיות מושפע ממנו לרעה, למרות כוחה הרב של השפעת הסביבה, וזאת על ידי לימוד התורה! החיוק הרוחני שמגיע מכח הלימוד, וההכרה הברורה בדרך האמת, מעניקים לאדם חוזק נפשי לעמוד בפני הפיתויים שמסביבו.

(רבי מאיר צימרוט – דורש טוב)

השאלה אינה מן החמורות, אלא עצם העובדה שהוציא מפיו את המילה "כשר" נחרד כ"כ.

ומסיים המספר, שלאחר תקופה ארוכה נזדמן לביתו של הרב מבריסק, ומכיון שהרב לא זיהה אותו, אמר לו אני הוא שנוכחתי עם האדמו"ר מסלונים בעת שהרב הכשיר מקוה פלונית, ומשנזכר הרב החל שוב כל גופו לרעוד שנזכר שאמר כשר על דבר שהיה בו שאלה, הנה למדנו מהו יראת שמים ויראת חטא.

(ומתוק האור)

### זה לי עשרים שנה בביתך (לא, מא)

הסביבה משפיעה מאד על כל מי שנמצא בתוכה. זו הסיבה שהתורה מדיגשה כמה פעמים שרבקה היתה "בת בתואל מפדן ארם אחות לבן" – "להגיד שבחה שהיתה בת רשע, ואחות רשע, ומקומה אנשי רשע, ולא למדה ממעשיהם" (רש"י לעיל כה, כ).

נשאלת השאלה, למה התורה לא הדגישה זאת גם על רחל ולא? גם הן היו בנות של רשע ומקומן בין אנשי רשע, ולא למדו ממעשיהם הרעים! מדוע התורה משבחת רק את רבקה על כך?

התשובה: רבקה היתה לבדה! לא היה מי שיחזק אותה מול כל הרשע שמסביב. אולם רחל ולא? הרי שתיים. רחל יכלה לחזק ולעודד את לאה, ולא? את רחל.

והנה חז"ל (בבא בתרא כג ע"א) שואלים על הפסוק (כט, יז): "ועיני לאה רכות" – איילימא רכות ממש, אפשר בגנות צדיקים דבר הכתוב? רב אמר: לא גנאי הוא לה, אלא שבח הוא לה, שהיתה שומעת על פרשת דרכים בני אדם שהיו אומרים: 'שני בנים יש לרבקה, שתי בנות יש לו ללבן, גדולה לגדול וקטנה לקטן', והיתה יושבת על פרשת דרכים ומשאלת: גדול מה מעשיו? איש רע הוא מלסטם בריות, קטן מה מעשיו? איש תם יושב אוהלים, והיתה בוכה עד שנשורו ריסי עיניה".

נשאלת השאלה: נתאר לעצמנו יהודי מגיע ליישיבה ומתענין אודות בחור מסוים לצורך שידוך לבתו. אומרים לו: "לבוחר יש אמנם ראש מצוין. הבעיה שלו היא שיש לו כמה תיקים במשטרה"... הוא נגש לשאול את המשגיח, והלה משיב: "הוא בחור כשרוני עם ראש על הכתפים. יש לו גם ידי זהב. הבעיה שיש תלויות מצד בחורים, וגם מצד הצרכניות הסמוכות, שהוא משתמש בידיו לגנבות, ואין מנעול שלא נשמע לידי הזהב שלו"... אני שואל אתכם: האם האבא הזה ימשיך לברר אודות הבחור? ללא ספק הוא יברח מהשידוך הזה...

אם כן נשאלת השאלה: מה יש לה לאה, לצאת עוד יום ועוד יום לפרשת דרכים, ולשמע עוד פעם ועוד פעם על מעלליו של עשו, החתן שלה. לא מספיק מה שמעיה ביום הראשון על היותו שודד, ביום השני על היותו רוצח, וביום השלישי על חמש העברות שעשה ביום אחד? מדוע היא מוסיפה ללכת יום יום לשמוע עוד ועוד סיפורים על רשעותו?

התשובה: לאה יודעת באיזו סביבה היא נמצאת. היא יודעת כמה החברה הזאת גרועה, מושחתת והרסנית, היא חששה שבמשך הזמן היא תתרגל למה ששמעה ותסכים להתחתן אתו. היא תגיד לעצמה: 'נכון, שמעתי עליו כך וכך, אבל אני כבר אחנן אותו, אני כבר אחזיר אותו בתשובה, יהיה בסדר'... הסביבה היתה גורמת לה לעכל ולהכיל את כל פשעיו ושחיתותו של עשו.

מה עשתה? יצאה יום אחר יום. הרי אין שני נביאים שמתנבאים בסגנון אחד. כל יום שמעה ממישהו אחר סגנון אחר, מלים אחרות, התבטאויות אחרות. וזה גרם לה כל יום לסערות רגשות מחודשת, שלא נתנה לה להתרגל – בהשפעת הסביבה – למעלליו של עשו.

מספרים שרבי אלחנן וסרמן זצ"ל הגיע פעם לארצות הברית לערוך מגבית לישיבתו. הוא הגיע לפנות ערב לאכסניה, ובקש שלא יגישו לו ארוחה חלבית, שכן הוא מקפיד שלא לאכול חלב עכו"ם. ואכן בארוחת ערב הגישו לו ארוחה שלא כללה חלב עכו"ם.

להפתעתו הרבה, למחרת, בארוחת בוקר הגישו לו גבינה. הוא פנה לבעל האכסניה ושאל: "הלא הדגשתי בפניכם שאני מקפיד שלא לאכול חלב עכו"ם?"

השיב לו בעל האכסניה: "הרי עבר עליכם לילה בארצות הברית... והוסיף והסביר: 'כבוד הרב! אני מארח כבר עשרות שנים אנשים נכבדים באכסניה שלי. רבים מהם הדגישו בלילה שהם נזהרים מחלב עכו"ם, אבל אף לא אחד מהם נשאר בהקפדתו אחרי ששהה לילה באווירה של אמריקה'..."

### כלוא היה בבית

חז"ל אומרים שהקב"ה אינו מיחד שמו על הצדיקים בחייהם משום שהוא לא מאמין בהם עד יום מותם, שלא יטעה אותם יצר הרע. וכבר אמרו (ברכות כט ע"א): "אל תאמין בעצמך עד יום מותך, שהרי יוחנן כהן גדול שמש ככהונה גדולה שמונים שנה, ולבסוף נעשה צדוקי".

יצחק אבינו היה היחיד שהקב"ה יחד שמו עליו בחייו. הוא אומר ליעקב אבינו, בחייו יצחק (לעיל כה, יג): "אני ה' אלקי אברהם אביך ואלקי יצחק".

רש"י מביא את דברי חז"ל: "אף על פי שלא מצינו במקרא שיוחד הקדוש ברוך הוא שמו על הצדיקים בחייהם משום שנאמר (איוב טו, טו) 'הן בקדשו לא יאמין', כאן

## בדרך הדרוש

והא"ש ותקנא רחל באחותה וצ"ל שהיתה קנאה ביניהם לכך אמרה ליעקב הבה לי בנים ואם אין מותה אנכי הלא יש לי קנאה על אחותי ואז אסור אני עליך משום אחות אישה כדעת הרמב"ם ומפני כך מותה אנכי ודו"ק (מדרש יונתן) **אכן יש ה' במקום הזה ואנכי לא ידעתי.** (כח, טז) ויש לדקדק דמה לו לסיים ואנכי לא ידעתי. ויש לומר הנהה איתא בגמרא דכל החלומות הולכים אחר ההורו לבו דמה שמהרהר ביום בא לו בחלום בלילה יש ה' במקום הזה: (תוכת התורה).

ותקנא רחל באחותה ותאמר אל יעקב הבה לי בנים ואם אין מותה אנכי (ל, א) ותמוה, ונ"ל לישב דהרמב"ם נתן טעם למה כל העריות אסורות אף לאחר מיתה ושתי אחיות אסורות רק בחייהם משום דשתי אחיות אסורות רק מחמת קנאה ולאחר מיתה אין שייך קנאה ולכן מותר במיתתה לישא אחותה וקשה למה יעקב נשא שתי אחיות וצ"ל שלא היתה קנאה ביניהם כדאיתא שהניחה עצמה תחת מטתה.